

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **ПЕРЕКЛАД БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ**
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ЛЬЮІСА
КЕРРОЛА: “THROUGH THE LOOKING GLASS AND WHAT
ALICE FOUND THERE”)

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0359 ап-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські
мови та літератури (переклад
включно)
перша англійська
освітньо-професійної програми
Переклад (англійський)
Нестерова Яна Олександрівна

Керівник д.ф.н., доц. Шевченко О. І.

Рецензент к.ф.н., доц. Фесенко І. М.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),

перша англійська

Освітньо-професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

**В. о. завідувача кафедри теорії та
практики перекладу з англійської
мови**

Запольських С. П. _____

« ____ » _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

НЕСТЕРОВІЙ ЯНІ ОЛЕКСАНДРІВНІ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Переклад безеквівалентної лексики українською мовою (на матеріалі роману Льюїса Керрола: “Through the Looking Glass and what Alice Found there”»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Шевченко Олександр Іванович докт. філол. наук, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від « ____ » _____ 20__ року № ____

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту)

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) Наукові джерела з питань специфіки перекладу безеквівалентної лексики, наукових термінів, реалій, власних назв, твір Льюїса Керрола: “Through the Looking Glass and what Alice Found there”, його переклад українською мовою.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1) здійснити огляд теоретичних джерел; 2) розглянути та дати визначення поняттю безеквівалентної лексики; 3)

визначити статус реалії у безеквівалентній лексиці; 4) прослідкувати способи перекладу безеквівалентної лексики у творі Льюїса Керрола: “Through the Looking Glass and what Alice Found there”.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Шевченко О. І. докт. філол. наук, доцент	15.09.2020	15.09.2020
Розділ 1	Шевченко О. І. докт. філол. наук, доцент	02.10.2020	02.10.2020
Розділ 2	Шевченко О. І. докт. філол. наук, доцент	04.11.2020	04.11.2020
Висновки	Шевченко О. І. докт. філол. наук, доцент	05.12.2020	05.12.2020

6. Дата видачі завдання 15 вересня 2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми, дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії.	Вересень-жовтень 2020	Виконано
2	Добір фактичного матеріалу	Листопад 2020	Виконано
3	Написання вступу	Грудень 2020	Виконано
4	Написання теоретичного розділу	Грудень 2020	Виконано
5	Написання практичного розділу	Січень-лютий 2021	Виконано
6	Формулювання висновків	Лютий 2021	Виконано
7	Проходження нормоконтролю	Березень 2021	Виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	Березень 2021	Виконано
9	Захист	Березень 2021	Виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

Я. О. Нестерова
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

О. І. Шевченко
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

В. В. Погонєць
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 74 стор., 81 джерело.

Об'єкт дослідження: безеквівалентна лексика у творах Льюїса Керрола.

Мета роботи: визначення поняття, типів безеквівалентної лексики, способів перекладу безеквівалентної лексики українською мовою у творах Льюїса Керрола.

Теоретико-методологічні засади: дослідженню особливостей перекладу та проблемі визначення безеквівалентної лексики присвятили увагу у своїх наукових роботах дослідники М. П. Кочерган, Л. М. Дяченко, Н. Ф. Зайченко, О. В. Коваль-Костинська, О. Л. Паламарчук, Т. А. Космеда, А. В. Волошина, Л. І. Машуровська, О. І. Кремльова. Типологія поетонімів розглянута у наукових працях С. І. Зініна.

Отримані результати: Аналізуючи твори Льюїса Керрола та їх переклади, були виявлені наступні способи перекладу власних назв та реалій, як складових частин безеквівалентної лексики: транслітерація і транскрипція, калькування, уподібнюючий переклад, описовий переклад, використання okazionalizmів та ідіоматичних виразів. Для перекладу okazionalizmів використовуються такі способи як нульовий переклад, описовий переклад або використання власних okazionalizmів.

Ключові слова: безеквівалентні лексичні одиниці, лакунарність, Льюїс Керрол, лінгвістичні реалії, переклад, okazionalizmi, реалії.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 СТАТУС БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ У МОВОЗНАВСТВІ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ	6
1.1 Лексико-семантичні характеристики безеквівалентної лексики.	6
1.2 Критерії виокремлення безеквівалентної лексики та її класифікація.	12
1.3 Реалія в системі безеквівалентної лексики.	15
1.4 Ідіоми у складі безеквівалентної лексики.	19
1.5 Оказіоналізми та поетоніми як різновид безеквівалентної лексики.	22
1.5.1 Оказіоналізми.	22
1.5.2 Поетоніми.	24
1.6 Шляхи відтворення безеквівалентної англійської лексики українською мовою.	27
Висновки до першого розділу	30
РОЗДІЛ 2 СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА ОСНОВІ РОМАНІВ ЛЬЮІСА КЕРРОЛА...	33
2.1 Особливості перекладу реалій та власних назв на матеріалі творів Льюїса Керрола.	33
2.2 Поетоніми і особливості їх перекладу в романах Льюїса Керрола «Alice in Wonderland» та «Through the Looking Glass and what Alice Found there»	37
2.3 Оказіоналізми у творах Льюїса Керрола як різновид безеквівалентної лексики та особливості їх перекладу.	48
Висновки до другого розділу	53
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТОК А	66
ДОДАТОК Б	74

ВСТУП

При зіставленні двох і більше мов очевидним постає факт, що деякі мовні одиниці однієї мовної системи не мають еквівалентів у мовній системі іншої мови. У сучасній лінгвістиці ці явища називають лакунами.

Лакуна (від лат. *Lacuna* - поглиблення, западина, провал, порожнина; від франц. *Lacune* - порожнеча, пролом). «Радянський енциклопедичний словник» під ред. А.М. Прохорова (1981) дає наступне визначення лакуни стосовно до лінгвістики і літературознавства: «пробіл, пропуск, відсутнє місце в тексті». Таке ж визначення лакуни як філологічного терміна знаходимо і в «Словнику іноземних слів» (1984).

Такі дослідники як Стернін І. А. та Попова З. Д. вважають, що відсутність лексичної одиниці в одній з порівнюваних мов дає право говорити про наявність лакуни в даній точці лексичної системи цієї мови, а в мові зіставлення відповідна одиниця виявляється безеквівалентною (тобто одиниця однієї мови не відповідає ні одній одиниці іншої мови).

Актуальність даної теми зумовлена специфікою предмета нашого дослідження, у ролі якого виступають способи перекладу безеквівалентної лексики українською мовою у творах Льюїса Керрола, що зумовлює потребу уточнення вищеназваних понять та з'ясування основних відмінностей між ними.

Метою дослідження є визначення поняття, форм безеквівалентної лексики, способів перекладу безеквівалентної лексики, проблеми її відмежування та відтворення українською мовою на матеріалі творів Льюїса Керрола.

Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію таких **завдань**:

- 1) розглянути лексико-семантичні характеристики безеквівалентної лексики;

- 2) виявити способи перекладу безеквівалентної англомовної лексики та її відтворення при перекладі;
- 3) розглянути та описати мовні реалії, проблеми їх перекладу;
- 4) дослідити та систематизувати класифікацію власних назв, способи та проблеми їх перекладу;
- 5) проаналізувати переклад безеквівалентної лексики українською мовою на матеріалі романів Льюїса Керрола.

Об'єктом дослідження обрано безеквівалентну лексику у творах Льюїса Керрола.

Предметом даного дослідження є способи перекладу безеквівалентної лексики українською мовою у творах Льюїса Керрола.

Методи дослідження. Аналіз досліджуваного матеріалу здійснювався з допомогою методів аналізу літературних джерел, теоретичного узагальнення, порівняльного аналізу тексту оригіналу і текстів перекладу, класифікації, зіставлення, описового методу, кількісного аналізу.

Практичне призначення роботи полягає в тому, що вона може бути використана у вищих навчальних закладах на заняттях з теорії та практики перекладу при вивченні лексико-фразеологічних проблем перекладу.

Структура та обсяг роботи. Робота (повний обсяг 74 сторінки) складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі розглядаються лексико-семантичні характеристики поняття «безеквівалентна лексика», мовні реалії, власні назви та оказіоналізми і проблеми їх перекладу, прийоми визначення безеквівалентної лексики та її специфіка.

Другий розділ присвячено способам перекладу безеквівалентної лексики у творах Льюїса Керрола; розглянуто принципи її класифікації, одиничні та множинні відповідності.

Після кожного розділу містяться висновки, у яких відображена суть кожного розділу. У підсумку узагальнюються результати проведеного дослідження.

РОЗДІЛ 1

СТАТУС БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ У МОВОЗНАВСТВІ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1 Лексико-семантичні характеристики безеквівалентної лексики

У сучасній мовознавчій науці термін «безеквівалентна лексика» порівняно новий і в його витлумаченні немає одностайності, а інколи й конкретності, що не сприяє його визначенню як категорії лінгвістики. Мовознавці (Н. Ф. Зайченко, Л. І. Машуровська, О. Л. Паламарчук, Т. А. Космеда, О. І. Кремльова, Л. М. Дяченко, О. В. Коваль – Костинська, А. В. Волошина, М. П. Кочерган, та ін.) в період з 1997 по 2000 рр. намагалися відмежувати цей термін від інших, або, порівнюючи з іншими «національно-маркованими» поняттями, дати визначення безеквівалентної лексики.

У підсвідомості кожної людини існує, так би мовити, екстралінгвальний план, який дозволяє поєднувати в одне ціле, наприклад, слово та предмет, слово та явище, слово та думку (ідею) і тим самим дозволяє виділити національні особливості слова. Кожне слово – багатопланова картина, що відображає життя країни, суспільства, етносу. Те, що в мові існує слово-еквівалент назви певного предмета, поняття чи явища, зовсім не означає однозначності цього слова. Важливу роль тут відіграють ще екстралінгвальні плани. Накладаючись, вони можуть і не збігатися. Там, де спостерігаються розбіжності, говорять про наявність безеквівалентних елементів.

Зараз єдиної повної класифікації культурно-маркованих слів (безеквівалентної лексики) немає і вчені-дослідники пропонують свої класифікації, спираючись на ті чи інші принципи. Існують різні точки зору щодо питання класифікації безеквівалентної лексики. У науковій літературі існує спосіб угруповання безеквівалентної лексики за тематичним принципом [Власов, Флорін 2001, с. 14–16]. Однак, з метою більш детальнішої систематизації безеквівалентної лексики, вважаємо за доцільне ґрунтуватися на екстралінгвістичному факторі – тематичних асоціаціях, звертаючи особливу увагу на асоціативну лексику.

Зіставлення словникового складу будь-якої іноземної та рідної мови з'ясовує, що в іноземній мові поряд з мовними одиницями, що мають одиничні, або численні відповідності в перекладацькій мові, є такі лексичні і граматичні одиниці, для яких в перекладацькій мові не існує прямих відповідностей. Одиниці іноземної мови, що не мають регулярних відповідностей в мові перекладу, мають назву безеквівалентних одиниць. Безеквівалентна лексика, як зазначає Суперанська А. В., головним чином, виявляється серед «неологізмів, серед слів, які називають специфічні поняття і реалії, і серед маловідомих імен і назв, для яких треба створювати оказіональні відповідності в процесі перекладу» [Суперанська 1978, с. 468]. Дослідниця також відносить до безеквівалентної лексики «імена людей, прізвиська тварин, географічні назви, рослин, історичних подій, документів, організацій, партій, символів, транспортних засобів та ін.» [Суперанська 1978, с. 472-476].

С. Влахов і С. Флорін вважають, що «до складу безеквівалентної лексики входять, окрім реалій, терміни, вигуки, звукоімітації, екзотизми, аббревіатури, звернення, фразеологізми» [Власов, Флорін 2001, с. 43].

Безеквівалентними граматичними одиницями, з точки зору дослідників «можуть бути як окремі морфологічні форми (наприклад, герундій) і частини мови (наприклад, артикль), так і синтаксичні структури

(наприклад, абсолютні конструкції)» [Левицкая, Фітерман 1976, с. 148]. Як і відповідності, безеквівалентні одиниці виявляються лише у відношенні до однієї з двох мов, які аналізуються. Ми зазначаємо це, тому що одиниці іноземної мови, безеквівалентні у відношенні до даної перекладацької мови, можуть мати регулярні відповідності в інших мовах.

Розглядаючи проблему співвідношення слова і денотата, лінгвісти намагаються також дати відповідь на питання про існування цього своєрідного етнокультурного шару лексики, але особливості функціонування національно маркованої лексики в тексті залишаються сьогодні ще недостатньо вивченими.

Загалом поява безеквівалентної лексики зумовлена життєдіяльністю певного лінгвокультурного колективу та відбиває розбіжності між лінгвістично-понятійними кодами, а також пояснюється екстралінгвальними факторами. Волошина А. В. вважає, що «кожен етнос у процесі своєї життєдіяльності «олюднює» навколишнє середовище та вносить у нього специфічні риси. З плином часу виникають етнічно значущі предмети-реалії. У лексиці вони фіксуються словами-реаліями» [Волошина 2000, с. 246].

Безеквівалентна лексика відображає національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, називає такі поняття та явища у сфері певної культури, які не властиві іншим. Наші спостереження доводять, що безеквівалентна лексика як складова образності тексту створює емоційно-експресивний підтекст, пов'язаний з ідеоетнічним компонентом значення, висувається у смисловій ієрархії твору, виступає своєрідною функціонально-смисловою домінантою тексту.

Кочерган М. П. вважає, що лексика, яка досліджується, становить не більше 6-7% загальної кількості активно вживаних слів [Кочерган 1999, с. 171-172]. Загалом поява безеквівалентної лексики зумовлена життєдіяльністю певного лінгвокультурного колективу та відбиває розбіжності між лінгвістично-понятійними кодами. Поява такої лексики пояснюється також екстралінгвальним

и факторами. Волошина А. В. вважає, що «кожен етнос у процесі своєї життєдіяльності «олюдноє» навколишнє середовище та вносить у нього специфічні риси. З плином часу виникають етнічно значущі предмети-реалії. У лексиці вони фіксуються словами-реаліями» [Волошина 2000, с. 247].

Кількість такої лексики у тексті залежить від авторського стилю, змісту самого твору, часу його створення та багатьох інших факторів. Національно-культурний компонент семантичної структури окремої безеквівалентної лексеми є невід'ємною складовою змісту цілого тексту, тому визначальним фактором є також її частотність. Слововживання у різних контекстах може свідчити про традиційність використання певної лексичної одиниці.

При розгляді явища безеквівалентності мовознавці намагаються, як уже зазначалося, відмежувати його від інших, або, порівнюючи з поняттями «лакуна», «реалія», «фонова лексика», «екзотизм», «варваризм», «колорит», «національно маркована лексика», «етнографізм», «вокалізм» та ін., дати визначення безеквівалентної лексики.

Крім того, цей термін у різних мовознавчих працях використовувався неоднозначно. Відсутність одностайної думки щодо класифікації національно маркованої лексики зумовлює виникнення широкого кола наявних у лінгвістичній практиці робочих термінів, що використовуються для номінації лексичних одиниць з культурним компонентом у семантиці.

Цей факт викликає також певні ускладнення у правильному розумінні системи лінгвістичного позначення безеквівалентної лексики. Специфіка об'єкта нашого дослідження зумовлює потребу уточнення вищеназваних понять та з'ясування основних відмінностей між ними. При розмежуванні простежуються деякі розходження у розумінні цього ключового поняття, певна неоднорідність у поглядах мовознавців щодо його трактування.

Дослідники [Верещагін, Костомаров 1999, с. 72] доводять той факт, що не можна визначити ні повну еквівалентність, ні повну безеквівалентність лексичних одиниць. «Як безеквівалентні слова, так і фонові – не абсолютна

категорія, а відносна. Говорити про те, чи можна певне слово назвати безеквівалентним, припустимо лише стосовно якоїсь мови. При цьому нерідко трапляється, що слово, яке є безеквівалентним порівняно з лексикою певної мови, виявляється повністю еквівалентним у застосуванні до іншої мови. Це ж справедливо, якщо мати на увазі фоніві слова» [Зорівчак 1989, с. 45]. Вони також відмічають певну спільність безеквівалентної та фонові лексика, оскільки обидва класи «відрізняються від відповідних іншомовних слів, тому що відображають специфіку національної культури» [Зорівчак 1989, с. 45]. Подаючи класифікацію, вони не розмежовують поняття «безеквівалентність» та «фоновість» лексики, вживають термін «безеквівалентна лексика» замість «фонова лексика» і навпаки.

Зорівчак Р. П. визначає таку лексику, порівнюючи з реаліями, що є, на її думку, «моно і полісемантичними одиницями, основне лексичне значення яких уміщує традиційно закріплений комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [Зорівчак 1989, с. 58]. Вона вважає, що поняття «безеквівалентна лексика» значно ширше, ніж семантичне поле поняття «реалія», що відповідає лише випадкам лексико-предметної безеквівалентності. Очевидно, всі реалії входять у обсяг таких лексем певної мови.

Але до цієї лексики належить також «частина прислів'їв і приказок, окремі лексеми надзвичайно місткого семантичного наповнення, що пов'язані з відмінностями в сегментації довколишнього світу окремими мовними колективами, та інші випадки лексико-семантичної безеквівалентності» [Зорівчак 1989, с. 65].

Кочерган М. П. говорить про спільність понять «безеквівалентність» та «лакуна». З цього приводу він, зокрема, зазначає: «У науковій літературі терміни безеквівалентна лексика і лакуни часто вживаються як синонімічні і трактуються як слова, що відсутні в певній мові» [Кочерган 1999, с. 42].

Влахов С. та Флорин С. зазначають, що термін «безеквівалентність» «трапляється в багатьох авторів, які трактують його по-різному: як синонім «реалії», дещо ширше – як слова, відсутні в іншій культурі та в іншій мові, дещо вужче – як слова, характерні для нашої дійсності, і, нарешті, просто як неперекладні на іншу мову слова» [Влахов, Флорин 2001, с. 41]. Частіше вони відмежовують поняття безеквівалентність від реалії, але вважають, що реалії входять, як самостійне коло слів, у межі безеквівалентної лексики.

Слово «може бути реалією щодо багатьох мов, а безеквівалентним – переважно у межах даної пари мов, тобто, як правило, список реалій даної мови буде більш-менш постійним, водночас словник безеквівалентної лексики виявляється різним для певних пар мов» [Бурбак 1985, с. 68].

Так, Волошина А. В. вважає, що необхідно з'ясувати також співвідношення понять безеквівалентна лексика, екзотизм та етнографізм. «Етнографізм, як правило, не належить до запозиченої лексики. Цей термін уживається на позначення явищ культури, предметів побуту, традицій народу тощо щодо тієї мови, у якій вони є первинними» [Волошина 2000, с. 61].

Саме завдяки безеквівалентній лексиці як одному з вагомих показників національно-мовної своєрідності етнічної спільноти спостерігаємо не тільки відмінності в називанні фрагментів дійсності, а й особливості культури взагалі, умови життя носіїв тієї чи іншої мови. У зв'язку з цим постають питання, зокрема, як упізнати безеквівалентну лексику та які групи таких одиниць можна виділити в лексичному складі мови. Бронська А., розглядаючи особливості лінгвокраїнознавчого аспекту у викладанні української мови як іноземної, пише: «Серед слів з культурним компонентом є безеквівалентна лексика, тобто слова, які неможливо семантизувати за допомогою простого перекладу. Близькими до безеквівалентної лексики є також слова, що збігаються у двох мовах своїми денотатами (тобто об'єктивним змістом), але не збігаються своїми конотатами (тобто емоційно-естетичними асоціаціями). Наприклад, слово калина може бути перекладено

на інші мови, але для українця воно наповнене особистими спогадами і пов'язане з національною ментальністю. Такі слова автори називають конотативними» [Бронська А. 2000, с.43].

1.2 Критерії виокремлення безеквівалентної лексики та її класифікація

Верещагін Е. М. зазначає, що існують декілька критеріїв, за допомогою яких можна виділяти безеквівалентну лексику, а саме:

1. семантичний (за яким враховується значення слів);
2. граматичний (показовий насамперед щодо одиниць, які мають певні формальні показники);

3. функціонально-стилістичний (безеквівалентна лексика може виконувати в тексті функції створення національного колориту, інтимізації тощо, у композиції поетичного тексту безеквівалентна лексика стає своєрідною смисловою домінантою і впливає на зміст усього твору) [Верещагін, Костомаров 1999, с. 84].

Безеквівалентну лексику пропонують визначати за допомогою таких прийомів:

1. переклад (безеквівалентна як національно маркована лексика належить до групи, що не має відповідників у інших мовах);
2. експеримент (наприклад, під час проведення психолінгвістичного експерименту до поля слів-реакцій на певне слово-стимул потрапляють одиниці, що мають національно-культурні елементи значень).

На думку дослідників, «умови життя та побуту народу сприяють виникненню понять, що принципово відсутні у носіїв інших мов. Відповідно,

в інших мовах немає й однослівного словникового еквівалента для їх передачі» [Пермінова 2006, с. 71].

Розглядаючи проблему міжмовної лексичної еквівалентності, на думку Бикової Г. В. можна виділити три основних типи лексичних відповідників:

1. лінійні відповідники, коли одній лексемі певної мови відповідає в денотативному плані одна лексема іншої мови;
2. векторні відповідники, коли одному загальнішому за значенням слову мови відповідає кілька конкретніших слів іншої мови;
3. відсутність еквівалента лексеми в іншій мові.

На наш погляд, значну роль відіграє частота вживання слова, його належність до активного чи пасивного складу мови.

При зіставленні лексики декількох мов можна виявити прогалини, білі плями в семантиці однієї з мов. Ці прогалини називаються лексичними лакунами і з'являються в результаті відсутності еквівалента у іншій мові. Тільки з допомогою порівняння, за допомогою контрастивного дослідження можна виявити такі лакуни. Всі лакуни можна компенсувати вільними і тимчасовими словосполученнями. Лакуни поділяються на наступні типи: культурологічні, текстові, лакуни фонових знань, поведінкові, кінетичні, мовні. [Оніщук 2012, с. 254-257; Філоретова 2011, с. 297-302].

Національно-культурний компонент у слові може виявлятися більшою або меншою мірою, «відкритим текстом» чи приховано, інколи вимагаючи від дослідника додаткових етнографічних знань. Трапляються випадки, коли слова у зіставлюваних мовах, маючи спільний або подібний денотативний компонент, суттєво відрізняється за сигніфікативним показником.

Цінність безеквівалентної лексики полягає в її безмежному лінгвокультурному потенціалі. Миропольська Н. Є. зазначає, що неможливо уявити процес оволодіння мовою без паралельного засвоєння соціального і культурного надбання народу – носія мови. Мова і культура – два явища,

зв'язок між якими опосередкований людиною – носієм даної мови, даної культури» [Миропольська 2002, с. 95-96].

Явище безеквівалентності має багато спільних рис з лакунарністю. Дослідники вважають, що це явище – лексична лакуна (у бінарному зіставленні з певною мовою). Мовна картина світу може мати різний вигляд. Вона створюється номінативними мовними засобами – лексемами, стійкими словосполученнями, фразеологізмами, а також значенневою відсутністю номінативних одиниць (лакунарністю).

Схожі за функціями також екзотизми та варваризми. Екзотизми – слова і вирази, які засвоєні з інших мов, тому в їх семантиці відображено поняття «чужої етнокультури». Варваризми – іншомовні слова або вирази, які повністю не засвоєні мовою, а відображають особливості семантики іншої мови. Вони можуть зберігати на письмі чужомовну графічну передачу, а при вимові наближатися до мови першоджерела.

Якщо автор сам використав іншомовну лексему в своєму творі, вона також буде (залежно від форми) екзотизмом чи варваризмом, її ще називають «іншомовним вкрапленням» (термін Влахова С. та Флорина С.). Це для нас є всі слова і вирази, які автор дає іншою, не своєю мовою в їхньому споконвічному написанні чи в транслітерації, тобто без будь-яких змін. З лінгвістичного погляду багато іншомовних вкраплень, у тому числі, можливо, і реалій, варто було б віднести до «варваризмів» [Влахов, Флорин 2001, с.15-16].

На думку Зімакової Л. та Тупиці О., розглянувши концептуальні засади використання в лінгвістиці терміна «безеквівалентна лексика», можна вважати, що це – виняткова одиниця, що відображає національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, номінує такі явища у сфері певної культури, які не властиві іншим; це складова образності тексту, яка несе емоційно-експресивний підтекст, пов'язаний з ідеоетнічним компонентом значення.

1.3 Реалія в системі безеквівалентної лексики

Всю безеквівалентну лексику Бархударов Л. С. умовно розподіляє на дві групи:

1. Власні імена (установ, організацій, особові імена, географічні назви тощо) [Бархударов 1975, с. 93–94];

2. Слова-реалії – словникові одиниці, які означають предмети, поняття та ситуації, що не існують у практиці іншомовного соціального колективу [Бархударов 1975, с. 95–96].

За визначенням Шаткова Г., у кандидатській дисертації (1952) «безеквівалентні слова - це такі лексичні одиниці будь-якої мови, які на певному історичному відрізку часу зовсім не мають готових еквівалентів у лексиці іншої мови». До безеквівалентної лексики дослідник зараховує слова-реалії, окремі слова, деякі звороти. У своє визначення слів-реалій Шатков Г. вносить формальний перекладацький критерій: фактор наявності або відсутності еквівалентного словникового відповідника у двох порівнюваних мовах. Такий критерій не вказує на будь-які субстанційні якості слова-реалії, а переносить можливості його ідентифікації у сферу міжмовних відповідників. Це й зрозуміло: перекладознавство завжди пов'язане, принаймні, з двома мовами. До питання дуже приблизного Шатковим Г. визначення обсягу безеквівалентної лексики глибше у своїй кандидатській дисертації і в статтях підходить Чернов Г., який виділяє декілька видів безеквівалентної лексики: лексико-предметну, лексико-семантичну та стилістичну безеквівалентності. По суті, реалії відносяться до лексико-предметної безеквівалентності.

Як слушно зазначила Селіванова О. О., «дійсність у мовах різних народів представлено по-різному» [Селіванова 2006, с. 43]. До складу специфічно забарвленої національної лексики входять також слова, що

позначають різні риси матеріального і духовного життя, адміністративні і політичні форми правління, посади публічних осіб, людські звички, нахили, національні костюми та традиції, їжу та напої, та навіть часовий простір, як результат оточення людини:

- English: *penny, toffee, furlong, chain, mile, Downing Street, The White Tower, etc.*

Вони потрапляють до словникового складу мови за різних обставин: через літературні та наукові роботи, та в різні історичні часи (*Soviet, Tory, cosmonaut, Bloomsbury, privyupurse* «приватний гаманець», *Запорізька Січ, кошовий, незалежність*), а також через засоби комунікації (*погода, пікет, табу, оазис*).

У процесі перекладу відбувається не тільки зіставлення різних мовних систем, а й зіткнення різних культур і навіть цивілізацій. Цей аспект перекладу виступає зокрема рельєфно при перекладі безеквівалентної лексики.

Завдання перекладача Некряч Т. Ю., Чала Ю. П. окреслили так: «Який вимогливий, складний, болісний від внутрішніх творчих сумнівів і суперечностей труд майстра художнього перекладу!» [Некряч, Чала 2008, с. 38]. Справа ускладнюється й потребою враховувати цілу низку умов, що надають певним явищам життя різного словесного відображення.

Окремої уваги заслуговують власні назви, оскільки їх місце у класифікаціях варіюється: різновид безеквівалентної лексики чи різновид реалій. Частина лінгвістів (Тер-Мінасова С. Г., Томахін Г. Д. та ін.) до числа реалій у лінгвокраїнознавстві зараховує ономастичні реалії, що охоплюють: географічні назви (топоніми), особливо ті, які мають культурно-історичні асоціації; антропоніми – імена історичних особистостей, громадських діячів, письменників, учених, діячів мистецтва, персонажів художньої літератури та фольклору; назви творів літератури та мистецтва, історичні факти та події в

житті країни, назви державних громадських установ та багато інших [Тер-Мінасова 2000, с. 11; Томахін 1982, с. 10].

У свою чергу В. С. Виноградов виділяє наступні рубрики тематичної класифікації слів-реалій:

1. Побутові реалії (житло одяг, їжа, види праці, грошові знаки, музичні інструменти, народні свята)
2. Етнографічні та міфологічні реалії;
3. Реалії природного світу (тварини, рослини, ландшафт);
4. Реалії державного ладу життя (актуальні і історичні);
5. Ономастичні реалії антропонімів (імена, прізвища відомих особистостей, які потребують коментарів), топоніми, імена літературних героїв, тощо;

6. Асоціативні реалії - вегетативні символи, анімалістичні символи, колірна символіка, фольклорні, історичні літературно-книжкові алюзії, мовні алюзії [Виноградов 1978, с. 105]. Проаналізувавши подану класифікацію ми дійшли висновку, що можливість включення власних назв до категорії слів-реалій є припустимою альтернативою умовному розподілу Бархударова Л. С., який їх відокремлює.

У межах безеквівалентної лексики реалії виділяються в окрему перекладознавчу категорію, і належать до найменш вивчених лінгвістичних одиниць. Аналіз існуючих визначень реалії дозволяє виділити дві основні точки зору на розуміння цього явища - екстралінгвістичну та лінгвістичну. Прихильники екстралінгвістичного підходу розглядають реалію як «суто позамовне явище, визначаючи її як факти, пов'язані з подіями суспільного та культурного життя країни, особливостями її державного ладу, історією її народу» [Верещагін, Костомаров 1999, с. 68]. У працях представників лінгвістичної течії релевантним критерієм виділення реалії вважається її «яскраво виражений національно-культурний колорит, співвіднесеність з об'єктивною реальністю, відображеною в свідомості конкретної

лінгвокультурної спільності і, як наслідок цього, відсутність відповідностей в інших мовах» [Верещагін, Костомаров 1999, с. 69].

Очевидно, «всі реалії входять в обсяг безеквівалентної лексики певного бінарного зіставлення» [Зорівчак 1989, с. 107]. Але ж до її складу входить також частина прислів'їв та приказок, окремі лексеми надзвичайно місткого семантичного наповнення, та інші випадки лексико-семантичної безеквівалентності.

Окремі автори «зараховують до реалій географічні назви, власні імена та прізвища» [Некряч, Чала 2008, с. 28]. Але ж річ у тім, що при трансляційному перейменуванні реалій застосовують різні способи: транскрипцію, транслітерацію, калькування, а географічні назви, власні імена та прізвища можна при перенесенні на ґрунт мови-споживача лише більш або менш вдало транскрибувати чи транслітерувати.

Влахов С. та Флорин С. вважають, що «реалії входять як самостійне коло слів до безеквівалентної лексики. Частково покривають коло реалій, але з цим частково виходять за межі безеквівалентної лексики терміни, вигуки, екзотизми, абрєвіатури, звернення, відступлення від літературної норми; із реаліями стикаються власні імена і фразеологізми. В тих же межах безеквівалентної лексики значне місце займають слова, які б ми назвали власне безеквівалентною лексикою – це одиниці, які не мають лексичних відповідностей в перекладацькій мові» [Влахов, Флорин 2001, с. 43].

Болгарські вчені визначають ще один момент, який відрізняє реалію від безеквівалентного слова: «в загальних рисах слово може бути реалією у відношенні до всіх або більшості мов, а безеквівалентним – переважно в рамках даної пари мов, тобто, як правило, список реалій даної мови буде більш або менш постійний, який не залежить від перекладацької мови, в той же час, як словник безеквівалентної лексики, опиниться різним для різних пар мов» [Влахов, Флорин 2001, с. 43].

Таким чином, ми вже можемо скласти собі більш або менш чітку думку про своєрідну категорію слів і словосполучень, які називаються реаліями.

1.4. Ідіоми у складі безеквівалентної лексики

Слово «ідіома» походить від грецького “*idíōma*”, що позначає «особливість, своєрідність». [Ковалів 2007, т.1, с. 406]. Для кожного народу ідіома – своєрідне, унікальне явище. Тому і викликає труднощі при перекладі з іноземної мови. Не всі словники можуть похвалитися наявністю «повної збірки» ідіом. Тому дуже часто перекладачі вимушені користуватися пошуком у спеціальних словниках. З розвитком мови, з приходом нових лексичних одиниць з'являються і нові ідіоми. Так, наприклад, англійська ідіома *wantad* – «оголошення в газеті» демонструє прихід у мову не тільки нового слова *advertisement* (оголошення, реклама), а ще й його скорочену форму *ad*.

Виділяються два основні погляди на ідіоматичні одиниці – так званий «широкий підхід» та «вузький підхід» до ідіом. Згідно з останнім, ідіомами вважаються лише такі «стійкі словосполуки», семантика яких не виводиться зі значень її складників, а інтегрована ними формально; виникає внаслідок втрати мотиваційних відношень» [Селіванова 2006, с. 716].

Більшість дослідників (Бойко В. М., Зубрик А. Р., Кривенко Г. Л., Левченко О. П., Литвин Ф. А. та ін..) сходяться в тому, що фразеологізми повинні характеризуватися трьома найважливішими поняттями: стійкістю, неоднослівністю та ідіоматичністю. Але в сучасній лінгвістиці поняття «ідіоматичності» пов'язується не лише з фразеологією, ідіоматичність проявляє себе також у морфології та синтаксисі. Так у словотворі ідіоматичність представлена простим чи складним словом, формальні

складники якого не беруть участі у формуванні його семантики. Такі слова характеризуються умовною мотивацією (псевдомотивацією). Причинами такої ідіоматичності значення є формальні зміни, утрата значень слів–мотиваторів або їхнє переосмислення, руйнування первісного образу, покладеного в основу творення слова, невірне калькування, ефективність вибору мотиваторів, які є випадковими, що надає слову особливої експресивності й увиразнює мовлення. У синтаксисі ідіоматичність розглядається на підставі фразеологізованих неподільних речень. Слід додати, що статус ідіом, як складової частини фразеологічної системи ніколи не було поставлено під сумнів на відміну від прислів'їв, приказок, крилатих слів, яким багато вчених відмовляють у приналежності до фразеології. Потрібно звернути увагу також на величезний лінгвокультурознавчий потенціал фразеології, адже саме в ідіоматичних одиницях відбито багатовікову історію народу, своєрідність його культури та побуту.

Розглянемо фактори, які можна оцінювати як причину стійкості ідіоматичних одиниць. Тут може виявитися важливою культурна значущість вихідного тексту (численні ідіоми-біблеїзми, ідіоми літературного походження), або поширення сфери функціонування певних фахових мов або жаргонів.

Роль власне лінгвістичних факторів є невеликою, однак лінгвістичні особливості мовних виразів, безумовно, існують. Можна назвати лише один з них – ускладненість форми. Наприклад, рима: порівняймо українські вирази «не сіло, не впало», «часто-густо», «попав на ліки – попав на віки», «ні сват-ні брат» з англійськими “high and dry”, “by hook or by crook”, “at sixes and sevens”. До цього типу ідіоматичних утворень належить також подвоєння основи на зразок «вік вікувати», «дурень-дурнем», “in bag and baggage”. Для перекладачів складнощі можуть виникати з усіма видами зрощень: ідіоми, фразеологічні єдності, головним чином прислів'я та приказки, і так звані вільні сполучення, в яких допускається підміна одного з елементів.

Фразеологізми – одна з універсальї мовлення. В них знаходимо відображення історії народу, своєрідність його культури та побуту. У фразотворенні величезну роль відіграє людський фактор, тому що переважна більшість фразеологізмів пов'язана з людиною, різними сферами її діяльності. Коптілов В. В. стверджував: «Віковична недосконалість людського розуму виявляється також і в тому, що людина завжди прагне одухотворити усе, що її оточує. Вона не може уявити собі, що природа мертва та бездушна; її уява постійно наділяє життям неживі предмети, але це ще не все: людина постійно наділяє предмети зовнішнього світу рисами та прагненнями, властивими її особистості» [Коптілов 1972, с. 116]. Фразеологія – надзвичайно складне явище, вивчення якого потребує свого методу дослідження, а також використання даних інших наук – лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки та країнознавства. Тому, «при перекладі фразеологізмів та ідіом рідною мовою потрібно підбирати вислови та мовні кліше, які відповідають саме менталітету та культурі мови перекладу [Коптілов 1971, с. 128]. Значення фразеологічних зрощень не впливає із суми значень їх компонентів, часто воно не має нічого спільного зі значенням слів, наприклад, “*to show the white feather*” (бути боягузом). Багато зрощень виникли на основі якогось історичного факту: “*to Dine with duke Humphry*” означає «залишитися без обіду».

Часто у зрощеннях укладено метафоричний елемент. Для перекладу зрощень необхідно знати значення даної ідіоми і правильно передати її зміст. Оскільки зрощення в більшості випадків мають національне забарвлення, вони не мають абсолютної відповідності в іншій мові. Складність ідіом полягає в тому, що перекладач повинен вміти їх розпізнавати і підшукати відповідний варіант перекладу .

З точки зору перекладу фразеологічні єдності (прислів'я та приказки) зручно розділити на три групи. В першу групу слід віднести такі англійські

прислів'я та приказки, які повністю збігаються з українськими і за змістом і за формою, тобто за образом або за їх компонентами. Наприклад: “*All that glitters is not gold*” (не все блищить, що є золотом); “*Strike while the iron is hot*” (куй залізо поки гаряче); “*New brooms sweep clean*” (нова мітла чисто мете).

Другу групу становлять прислів'я і приказки, що збігаються за змістом, але не збігаються за образу, покладеному в їх основу, наприклад: «*Too many cooks spoil the broth*» (де багато господинь, там хата неметена).

При перекладі краще користуватися такими відповідниками, тому що перекладач повинен дотримуватися принципу передавати звичне настільки ж звичним, інакше прислів'я або приказка справить на українського читача враження чогось несподіваного і незрозумілого.

До третьої групи належать прислів'я та приказки, які не мають відповідності в українській мові. Вони перекладаються або описовим шляхом, або за допомогою приказки, створеної перекладачем. Наприклад: “*Little pitchers have long ears*” (діти люблять слухати розмови дорослих). [Корунець 2004, с. 305; Комісаров 2011, с. 208; Кунін 2007; Кочерган 1999, с. 42-45; Native English Dictionary, 2020].

1.5 Оказіоналізми та поетоніми як різновид безеквівалентної лексики

1.5.1 Оказіоналізми. «Оказіоналізм» походить від латинського “*occasion*”, що означає «випадок». Оказіональне (слово, значення, словосполучення, звукосполучення) – «не узуальне», що не відповідає загальноприйнятому вживанню, що характеризується індивідуальним смаком, обумовлене специфічним контекстом вживання [Бабенко 1997, с. 3].

Оказіоналізм висловлює потребу автора в позначенні певної дії або предмета в конкретній ситуації (в конкретному мовному акті). Дослідники [Антюфеева 2004, с. 56-57; Калінін 1978, с. 112] зійшлися в своїй думці, що подібні новоутворення - в основному, результат індивідуальної словотворчості і слововживання, який володіє новизною форми, абсолютною одноразовістю, залежить в повній мірі від контексту, стилістично забарвлений і слугує для вираження авторської ідеї.

Одну з причин створення нових, okazіональних слів дослідники бачать в «бажанні автора воскресити єдність форми і змісту», «створити тонку словесну гру в тексті» [Намітокова 1968, с. 6-15; Оніщук 2012, с. 254-257].

Можна виділити наступні причини, які спонукають авторів до створення індивідуально-авторських утворень:

1. необхідність в більш точному висловлюванні думки;
2. більш короткий вираз думки;
3. потреба автора підкреслити ставлення до предмета промови, дати йому свою характеристику, оцінку;
4. прагнення своєрідним виглядом слова звернути увагу на його семантику;
5. для уникнення тавтології;
6. необхідність зберегти ритм вірша, забезпечити риму.

Оказіоналізми, в силу своїх характеристик, досить важкі для перекладу і є однією з перекладацьких проблем. Найважливіше з точки зору перекладознавства - це те, що вони не закріплені в словниках, що говорить про відсутність прийнятих для них системних відповідностей.

Розглянемо підхід до класифікації безеквівалентної лексики, запропонований Івановим А. О.. Спочатку дослідник ділить безеквівалентну лексику на референційно-безеквівалентну, прагматично-безеквівалентну та альтернативно-безеквівалентну (власні назви, реалії, фразеологізми). Референційне значення (відношення між знаком і поняттям) і денотативне

значення (відношення між знаком і предметом) є основними в процесі перекладу, так як встановлюють зв'язки між лексичними одиницями і тим, що вони позначають. Якщо зв'язки встановлені неправильно, то мовної акт завершиться комунікативної невдачею. Розбіжності в значенні одиниць вихідної мови і мови перекладу можуть відбуватися за умови двох основних причин:

1. відсутність поняття в мові перекладу, що призводить до відсутності слова з тим же референціальним або денотативним значенням, що і в вихідній мові;

2. існування тільки часткової відповідності референціального значення одиниці вихідної мови та мови перекладу, в результаті якого ми змушені доповнювати переклад зносками та коментарями [Іванов 2006, с.105].

Дослідник відносить до групи референційно-безеквівалентної лексики okazionalizmi. Також в свою класифікацію він включає прагматично-безеквівалентну лексику, куди входять різні відхилення від мовної норми, наприклад, діалектизми, архаїзми, жаргон і т.д.

Таким чином, на прикладі розглянутої класифікації ми бачимо, що включення okazionalizmiv до розряду безеквівалентної лексики є виправданим і допустимим.

1.5.2 Поетоніми. Власні імена являють собою значний і великий пласт лексичного складу, що відрізняється від загальних обсягом поняття, звуженим до одного об'єкта. «Номінації в мові явище соціальне, залежне від розвитку суспільства і змін в ньому. Особливо активні творчі процеси в іменуванні персонажів художніх творів» [Васильєва, Ворошилова 2009, с. 4].

На сьогоднішній день не існує єдиної загальновизнаної класифікації власних назв. Найбільш розгорнуту класифікацію пропонує Деревяго А. Н.. З виділених нею пунктів варто відмітити:

1. Антропоніми - імена людей;
2. Міфоніми - іменування нереальних, гіпотетичних об'єктів:
 - міфофітоніми - іменування вигаданих рослин
 - міфотопоніми - іменування вигаданих географічних об'єктів
 - міфозооніми - іменування вигаданих тварин
3. Поетоніми - імена власні в художньому творі.

Введенська Л. А. виділяє додаткові класи онімів, серед яких присутні зооніми - імена власні (клички) тварин.

Протягом тривалого часу провідним терміном для позначення назв у художньому тексті був термін «літературний антропонім», який вказував на «всі без винятку приватні власні імена, які називають персонажів» [Селіванова О. О. 2006, с. 152]. Однак було необхідно ввести універсальний термін, що співвідносився б з усіма розрядами власних назв у художньому тексті. Для поетичної ономастики таким терміном став поетонім.

У «Словнику ономастичної термінології» подано наступне визначення терміну «поетонім»: «Поетичне ім'я (поетонім) - ім'я в художній літературі, що має в мові твору, крім номінативної, характеризуючу, стилістичну та ідеологічну функції. Як правило, відноситься до категорії вигаданих імен, але часто письменником використовуються реально існуючі імена або комбінація тих та інших» [Оніщук 2012, с. 254-257].

У художніх текстах поетоніми зберігають ті ж ознаки, які властиві всім власним іменам на рівні мови і мовлення. У той же час є і принципова відмінність. Справа в тому, що поетоніми функціонують в умовах специфіки художнього тексту, виконуючи авторський задум у реалізації ідейно-естетичних та інших завдань, що дає підставу говорити про актуалізацію їх стилістичних та інших можливостей на змістовному рівні. У художньому тексті поетоніми в значній мірі зближуються за своїми функціональними характеристиками із загальними словами художнього тексту. Зміст або значення поетонімів представляє складний комплекс лінгвістичних і

екстралінгвістичних характеристик. Вся змістовна сторона поетонімів повинна розумітися через художній опис денотата (образа) в поетичному тексті [Васильєва, Ворошилова 2009, с. 8].

С. Зінін виділяє в поетичному ономастичному просторі наступні розряди поетонімів [Зінін 1989, с. 68-75]:

1. Історичні власні імена осіб і географічних об'єктів;
2. Історичні власні імена для вигаданих автором художніх образів;
3. Поетоніми вигаданих автором образів, створені за моделями національної ономастики;
4. Поетоніми, створені автором для посилення експресії власного імені без урахування традиційної специфіки національної ономастики;
5. Поетоніми, запозичені автором з арсеналу поетонімів художніх творів інших авторів.

Розглянемо детальніше деякі з названих розрядів поетонімів:

Історичні власні імена осіб і географічних об'єктів

Образність поетонімів даної категорії найменше залежить від особистого внеску письменника, так як за ними зазвичай зберігається той набір характеризуючих ознак, що встигли вкоренитися в національній ономастиці. Однак в тому випадку, коли з волі автора у таких поетонімів з'являються нові конотації, що підвищують експресивність і образність тексту, його роль в розробці поетонімів зростає. «У деяких випадках придбана в художньому творі додаткова характеристика історичного поетоніма в подальшому може закріплюватися за історичним онімом, який в реальній дійсності міг і не мати характеризують ознак, властивих поетоніму», - пише С. Зінін [Зінін 1989 с. 68-75].

Поетоніми вигаданих автором образів, створені за моделями національної ономастики.

Дана категорія поетонімів представлена в поетичній ономастиці найбільш широко. Карпенко М. В. називала такі поетоніми в художніх

текстах «напівреальними» [Карпенко 1970, с. 20].

Їх характеризують ознаки такі:

1. Вони майже завжди повністю відповідають назвам національної ономастики;
2. Найчастіше зустрічаються в творах реалістичного напрямку;
3. Сприяють дотриманню принципу соціально-історичної правдоподібності, відображаючи відмінні риси описуваної історичної реальності.

1.6 Шляхи відтворення безеквівалентної англійської лексики українською мовою

Наявність безеквівалентних одиниць не означає, що їх значення не може бути передане в перекладі або що вони перекладаються з меншою точністю, ніж одиниці прямої відповідності. Дослідники виділяють різні способи перекладу безеквівалентної лексики. Наприклад, Л. Бархударов пропонує такі: перекладацька транслітерація та транскрипція, калькування, описовий або пояснювальний переклад, наближений переклад, трансформаційний переклад. Інший учений В. Виноградов, розглядаючи слова-реалії, виділив такі способи їх перекладу: транскрипція або транслітерація, гіпо-гіпернімічний переклад, уподібнення, перифрастичний переклад та калькування. Дещо відмінну думку мають С. Влахов та С. Флорін, розрізняючи транскрипцію або транслітерацію, переклад реалії, або її заміна: у межах цього способу також виокремлено введення неологізму, до якого входять калька, напівкалька, освоєння, семантичний неологізм; заміну реалії реаліями мови перекладу, приблизний переклад

реалій (родовидова заміна, функціональний аналог, опис, пояснення, тлумачення), а також контекстуальний переклад.

Відповідності можуть лише частково співпадати за значенням з одиницею, що перекладається, і нерідко при перекладі використовуються контекстуальні заміни навіть за наявності регулярних відповідностей. При перекладі безеквівалентної одиниці перекладач тим або іншим способом створює okazionalnu відповідність. В області перекладу безеквівалентної лексики застосовуються наступні типи okazionalnykh відповідностей [Карабан 2003, с. 404; Коптілов 1971, с. 71; Корунець 2004, с. 310]:

1. Відповідності-запозичення, які відтворюють форму іншомовного слова: tribalism – трайбалізм, know-how – ноу-хау, impeachment – імпічмент. Такі, наприклад, українські відповідності англійським словам: London – Лондон, WallStreet – Уолл-стрит, beatnik – битник, pop-art – поп-арт, General Motors – Дженералмоторс та багато інших.

2. Співвідношення-кальки, які відтворюють морфемний склад слова або складові частини стійкого словосполучення: back bencher – задньолавочник, brain drain – утікання мізків, work-to-rule – робота за правилами, people of good will – люди доброї волі. І в даному випадку відмінність між okazionalnykh і регулярними відповідностями часто виявляється тимчасовою.

3. Відповідності-аналоги, що створюються шляхом підшукування найближчої по значенню одиниці для безеквівалентної одиниці : drugstore – аптека, witchhunter – мракобіс, afternoon – вечір. Як і в багатьох інших випадках застосування okazionalnykh відповідностей, близькість значень еквівалентних одиниць в оригіналі і перекладі тут далеко не повна, і подібний переклад застосовується лише в певному контексті. Witchhunter – це не просто «мракобіс», а американський реакціонер, організатор переслідувань прогресивних осіб, «мисливець за відьмами». Для загальної характеристики людей подібного типу «мракобіс» виявляється достатньою

відповідністю, в інших випадках буде використаний описовий переклад або калька. Afternoon, звичайно, не «вечір», адже існує ще evening, це – друга половина дня по полудні, але якщо учасники конференції проводять в день два засідання – morning session і afternoon session, то українською вони називатимуться «денним» та «вечірнім».

4. Відповідності-лексичні заміни, що створюються при передачі значення безеквівалентного слова в контексті за допомогою одного з видів перекладацьких трансформацій, які лінгвістична теорія використовує при описі процесу перекладу. При цьому okazіональна відповідність створюється шляхом семантичних перетворень значення безеквівалентного слова. Так, при перекладі в різних випадках на українськомову англійського exposure, прямої відповідності немає, наприклад, в пропозиції “He died of exposure”, залежно від широкого контексту можуть бути використані трансформації конкретизації або модуляції (сислового розвитку): «Він загинув від застуди», «він загинув від сонячного опіку».

5. У разі неможливості створити відповідність зазначеними вище способами для перекладу безеквівалентного слова використовується опис, що розкриває значення безеквівалентного слова за допомогою розгорнутого словосполучення: landslide – перемога на виборах переважною більшістю голосів, brinkmanship – мистецтво проведення політики на межі війни, coroner – слідчий, провідний дідання у разі насильницької або раптової смерті. Нерідко використання транскрипції або кальки для перекладу безеквівалентного слова супроводжується описом значення цього слова у спеціальній примітці або виносці. Це дає можливість поєднувати стислість і економність засобів виразу, які притаманні транскрибуванню і калькуванню. Роз'яснивши одного разу значення одиниці, що перекладається, перекладач може надалі використовувати транскрипцію або кальку вже без пояснень. Таким чином, значення безеквівалентних слів в конкретних контекстах

передаються за допомогою вказаних способів, як і значення слів, що мають варіантні відповідності.

Наближений переклад полягає у використанні в перекладі граматичної одиниці, яка в данному контексті частково відповідає безеквівалентній граматичній одиниці. Так, абсолютна конструкція у сучасній англійській мові не має української відповідності, якщо її розглядати як одиницю граматичної будови. Вона має комплексне, нерозчленоване значення, об'єднуюче ряд обставинних відносин. У наступному прикладі «абсолютна конструкція має тимчасову функцію: “Business disposed of, Mr. Swiveller was inwardly reminded of its being high dinner-time” (Коли із цією справою було покінчено, організм містера Свівеллера нагадав йому, що час обіду вже близько).

Трансформаційний переклад полягає в передачі значення безеквівалентної одиниці за допомогою однієї з граматичних трансформацій, які разом з лексичними трансформаціями застосовуються при описі процесу перекладу.

Висновки до першого розділу

Розглянувши концептуальні засади використання в лінгвістиці терміну «безеквівалентна лексика», можна дійти висновку, що безеквівалентна лексика – це складова образності тексту, яка несе емоційно-експресивний підтекст, пов'язаний з ідеоетнічним компонентом значення. Безеквівалентна лексика слугує для номінації понять та реалій, не має точних лексичних відповідників у соціокультурних парадигмах інших мов, які порівнюються з вихідною.

Безеквівалентними граматичними одиницями можуть бути як окремі морфологічні форми (герундій) і частини мови (артикль), так і синтаксичні структури (абсолютні конструкції). Як і відповідності, безеквівалентні одиниці виявляються тільки по відношенню до однієї з пари аналізованих мов.

Реалії входять до складу безеквівалентної лексики та мають наступну класифікацію: побутові реалії, етнографічні та міфологічні реалії, реалії природного світу, реалії державного ладу життя, ономастичні реалії антропонімів та асоціативні реалії. До визначення слів-реалій вноситься обставина наявності або відсутності еквівалентного словникового відповідника у двох порівнюваних мовах.

Поняття «переклад реалій» умовне: реалія, як правило, неперекладна. Завдання перекладача ускладнюється потребою враховувати велику кількість умов, що надають певним явищам життя різного словесного відображення. При перекладі реалій виникають такі труднощі: 1) відсутність відповідності (еквівалента, аналога) через відсутність у носіїв цієї мови зазначеного реалією об'єкта (референта); 2) необхідність поряд з предметним значенням (семантикою) реалії, передати і колорит. Тому можна стверджувати, що переклад реалій, як частини безеквівалентної лексики, є складним творчим процесом, який може викликати безліч сумнівів і суперечностей у прагненні підібрати потрібне визначення, яке буде повною мірою передавати глибинне значення, дане реалії у вихідній мові.

Ідіома (також використовуються назви: фразеологізм, ідіоматичний вираз, стійке поєднання) - це фраза або вираз, в якому слова, вжиті разом, мають значення, відмінне від того, яке наведене в словнику для кожного конкретного слова. З цієї причини англійські ідіоми буває складно зрозуміти. З точки зору перекладу прислів'їв та приказок способи перекладу розділяють на три групи: 1. які повністю збігаються з українськими і за змістом, і за формою, 2. ті, що збігаються за змістом, але не збігаються за образом, покладеним в їх основу; 3. прислів'я та приказки, які не мають відповідності в українській мові. Переклад фразеологізмів першої з названих груп не викликає труднощів. Але якщо при перекладі другої групи краще користуватися відповідниками, тому що перекладач повинен дотримуватися принципу передавати звичне на стільки ж звичним, інакше прислів'я або

приказка справить на українського читача враження чогось несподіваного і незрозумілого, то при перекладі третьої групи перекладач має використовувати описовий переклад або створювати власну приказку.

Оказіоналізми відносяться до групи референціально - безеквівалентної лексики. Референціальне значення (відношення між знаком і поняттям) є основним в процесі перекладу, так як встановлює зв'язки між лексичними одиницями і тим, що вони позначають.

В області перекладу безеквівалентної лексики застосовуються наступні типи оказіональних відповідностей: відповідності-запозичення; співвідношення-кальки; відповідності-аналоги; відповідності-лексичні заміни; опис, а також наближений переклад та трансформаційний переклад.

Власні імена мають велике значення у художніх творах. За класифікацією власних імен ми бачимо, що поетоніми входять до їх складу і несуть у собі значення універсального терміну, що співвідноситься з усіма розрядами власних назв у художньому тексті. В поетичному ономастичному просторі виділяють наступні розряди поетонімів: історичні власні імена осіб і географічних об'єктів, історичні власні імена для вигаданих автором художніх образів, поетоніми вигаданих автором образів, створені за моделями національної ономастики, поетоніми, створені автором для посилення експресії власного імені без урахування традиційної специфіки національної ономастики, поетоніми, запозичені автором з арсеналу поетонімів художніх творів інших авторів.

РОЗДІЛ 2

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА ОСНОВІ РОМАНІВ ЛЬЮІСА КЕРРОЛА

2.1 Особливості перекладу реалій та власних назв на матеріалі творів Льюїса Керрола

Якщо розглядати творчість Л. Керрола, обравши в якості опорної класифікації типологію поетонімів С. І. Зініна, можна прийти до висновку, що значна частина використовуваних ним поетонімів потрапляють в групу поетонімів, створених автором для посилення експресії власного імені без урахування традиційної специфіки національної ономастики. Такий висновок можна зробити на підставі того, що ці імена, по-перше, не задовольняють критеріям всіх інших груп і, по-друге, мають яскраво виражену стилістичну функцію в тексті і очевидну «штучність», а саме ці риси, згідно типології, є для цієї групи визначальними. Як приклад таких імен можна навести практично всі поетоніми казок Керрола (найбільш характерні представники цього типу - Tweedledum, Tweedledee, Bandersnatch, Mock-Turtle, Queen of Hearts, Humpty Dumpty).

Що стосується великої групи характерних для казок імен, що представляють собою поетоніми-зооніми (Pigeon, Mouse, Dormouse, Tortoise, Caterpillar, Walrus), поетоніми-фітонімів (Daisy, Rose, Tiger-lily), поетоніми-міфоніми (Unicorn, Gryphon) - їх ми також відносимо до вищезазначеної групи. Причиною є вже описані принципи, згідно з якими автор типології виділяє цю групу: ці поетоніми задовольняють обидві умови, отже, не дивлячись на деяку неортодоксальність такого рішення, на нашу думку, їх не слід виносити в якусь окрему групу. З тих же причин до цієї

групи ми відносимо і поетоніми, у яких тільки одна з частин є зоонімом (Old Crab, White Rabbit, Fish-Footman).

У Льюїса Керрола також зустрічається декілька історичних власних імен (William the Conqueror, Edgar Atheling), а також поетоніми вигаданих автором образів, створені за моделями національної ономастики (Alice, Lacie, Mabel, MaryAnn, FatherWilliam, Lily).

Переклад літературознавця, дослідника літератури Великобританії та США Ніни Михайлівни Демуровой визнаний критиками як найбільш вдалий і відповідний оригіналу. Їй вдалося обійти труднощі перекладу не єдиним, але незмінно витонченим засобом.

Багато ситуацій і персонажів в «Алісі» – породження каламбуру і лінгвістичних жартів. Через подібну гру слів роман досить складно перекласти. Найчастіше перекладачами використовуються тактики транскрипції і транслітерації. Інший можливий підхід – уподібнюючий переклад. Те чи інше рішення пов'язані з курсом, обраним перекладачем – на форенізацію або доместикацію. Доместикація – це стратегія наближення тексту до культури мови, якою він перекладається, при цьому може спостерігатися втрата інформації тексту оригіналу. Форенізація – це стратегія збереження культурного компоненту тексту оригіналу в перекладі [Venuti 1995, с. 251-252]. Ніна Михайлівна Демурова намагалася в першу чергу зберегти цю гру, передати прийом Керрола, а не дослівний переклад. Наприклад, коли Аліса падає в нору Кролика, вона сонно бурмоче: «Do cats eat bats?», а потім у її голові все плутається і виходить: «Do bats eat cats?». Якщо перекладати буквально («Чи їдять кішки кажанів, їдять чи кажани кішок?»), принадність керролівської гри загубиться. Ніна Михайлівна переклала так: «Чи їдять кішки мошок? Їдять чи мошки кішок?» [Кэррол / пер.с англ. Демурова 1991, с. 182].

Російською мовою казка Льюїса Керрола вперше вийшла в 1879 році під назвою «Соня в царстві дива». Переклад був анонімним. Після цього

багато перекладачів зацікавились романом, в тому числі і Володимир Набоков під псевдонімом В. Сірін. Але ці перекладачі виходили з принципу русифікації, і тому в текстах з'явилися «губернія», «сибірський кіт». Буквалістським був переклад Олександра Оленича-Гнененко (1893-1963), надрукований у 1940 році. Але при дослівному перекладі казки Л. Керрола багато жартів абсолютно незрозумілі. У 1967 році в Софії вийшов переклад Н. М. Демурової, який фахівці визнали найвдалішим. Такі парадокси соціалістичного планування: якісь книжки виходили в республіках, інші – в країнах народної демократії. Пізніше «Аліса» Демурової Н. М. вийшла в серії «Літературні пам'ятники» і стала класикою, а сама перекладачка зайнялася англійською дитячою літературою.

Керролова Аліса характеризується наявністю багатьох шарів змісту, а отже, містить «нескінченну смислову перспективу», що створює підґрунтя не для одного перекладацького рішення, а «теоретично, нескінченної безлічі» [Еткінд 1963, с. 396]. Перший український переклад був виконаний Галиною Бушиною ще за радянських часів. Решта три видавалися вже за часів незалежності. Два переклади (Керрол Л. Аліса в Країні Чудес, Київ : «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2001) та (Керрол Л. Алісині пригоди у Дивокраї, Аліса у Задзеркаллі. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007) зроблені одним перекладачем – Віктором Корнієнком – для різних видань. Останній за часом друку переклад (Керрол Л. Аліса в Дивокраї. Харків : ФОЛІО, 2008) належить Вікторії Наріжній.

Вирішальні чинники множинності перекладів Аліси можна шукати і в запропонованих стратегіях, які не тільки відтворюють самотність індивідуально-авторського підходу перекладача, а й є своєрідною реакцією на вимоги конкуруючих замовників (характерною в цьому сенсі є наявність двох перекладів Віктора Корнієнка, які суттєво відрізняються за низкою показників). Для проведення мовного аналізу ми обрали низку релевантних параметрів. Такими параметрами є: ономастикон та назви розділів твору;

реалії та інша культуро орієнтована лексика; мова персонажів; фразеологія; художньо-стилістичні засоби.

У романі Л. Керрола єдиним головним персонажем є сама героїня, ім'я якої традиційно передають у формі адаптованого відповідника (тобто Аліса, а не Еліс). Решта персонажів мають другорядний або епізодичний характер. Найскладнішими для перекладу є вигадані імена для передачі яких пропонуються різні прийоми: від калькування (Mock Turtle – Фальшивий Черепаха – Наріжна) до алюзивної компенсації (Потелячена Черепаха – від «телятина» – Г. В. Бушина) та простомовної стилізації (Казна-Що-Не-Черепаха – В. О. Корнієнко). Особливо відзначився Валентин Корнієнко, який для імен більшості персонажів знайшов колоритні відповідники з характерним українським присмаком. Так, W. Rabbit – Б. Кролик Шляхтич і Шляхтич Кролик Куцохвіст, Cheshire cat – Масничний Кіт, Hatter – Кепалюшник (від «кепа» – дурень), Bill, the Lizard – Ящур Крутихвіст (Корнієнко В. О.).

Також для всіх перекладачів характерним є застосування низки українських суфіксів, що компенсують англійські атрибути вікового або емоційно-оцінного характеру, порівняйте: old Crab – стара Крабиха (Корнієнко В. О.), young Crab – Крабеня (Корнієнко В. О.). Переклад, як правило, є еквівалентним із застосуванням трансформації додавання: Down the Rabbit-Hole – Усе далі й далі у глиб кролячої нори (Корнієнко В. О.), Advice from a Caterpillar – Що нараяла гусениця (Корнієнко В. О.).

Найскладнішою виявилася назва розділу, в якій поєдналися рідкісна та малозрозуміла в цільовій культурі реалія (Caucus-Race) та каламбур (Tale – Tail). Тут були запропоновані такі варіанти: Крос по інстанціях та історія з хвостиком (Бушина Г. В), Гасай-Коло та Довгий Хвіст (Корнієнко В. О.).

Snapdragon-fly є прикладом мовної гри, утвореної завдяки складному ряду стійких для британців асоціацій із різдвяною грою span-dragon, коли гравці мали з'їсти родзинки із палаючої тарелі із бренді, квіткою snapdragon

(ротики) та комахою dragonfly (бабка) [Еткінд 1963, с. 400]. Скоріше за все перекладачеві не було відомо про ці асоціації, адже переклад видається зумовленим значенням слова *snar* – енергійність, затиснення, проте вибір лексеми *крутелик* уводить в оману читача і не пояснює, чому в комашки тулуб із сливового пудингу, голова – палаюча родзинка, а крила – з листочків гостролиста [Мехеда 2010, с. 41].

І, нарешті, стратегію заміни спостерігаємо, у перекладі слів-нісенітниць та деяких гібридних слів. Так, наприклад, лексему *Bread-and-butter-fly* [Carroll 2010, с. 52] з метою збереження стилістичного значення слова, В. Корнієнко перекладає як *чаоси*, тим самим не вдаючись до описового або дослівного перекладу, проте пов'язуючи назву із контекстом, адже комашина харчується чаєм [Мехеда 2010, с. 41].

2.2 Поетоніми і особливості їх перекладу в романах Льюїса Керрола “Alice in Wonderland” та “Through the Looking Glass and what Alice Found there”

Поетоніми, які С. Зінін відносить до групи поетонімів, вигаданих автором образів, створені за моделями національної ономастики, найчастіше перекладаються із застосуванням транскрипції або транслітерації. Як приклад можна навести ім'я головної героїні, «Alice», яке дев'ять з десяти аналізованих перекладачів перекладають саме цим способом: як «Аліса» (Демурова Н. М., Заходер Б. В., Щербаков О. О., Яхнін Л. Л., Рождественська О. М., Орел В. Е., Азов В. О., Корнієнко В. О., Бушина Г. В.). Цікаво також відзначити, що всі вищезгадані перекладачі в цьому випадку обрали саме транслітерацію, а не транскрипцію. Один лише В. Набоков, обравши курс на доместикацію, переклав ім'я головної героїні уподібнюється перекладом, перетворивши «Alice» в «Аню».

Однак це єдиний випадок подібної практично повної одностайності серед перекладачів.

Незважаючи на те, що інші імена тієї ж категорії також у багатьох випадках перекладаються за допомогою транскрипції і транслітерації, між перекладачами спостерігається різна ступінь розбіжності в думках.

Так, «Pat» перекладається способом транслітерації або транскрипції вісьмома з дев'яти перекладачів, але вже тут ми спостерігаємо індивідуалізацію підходу: троє перекладачів використовують транскрипцію (Демурова Н. М., Щербаков О. О., Корнієнко В. О.: «Пет»), п'ятеро – транслітерацію (Заходер Б. В., Яхнін Л. Л., Рождественська О. М., Орел В. Е., Бушина Г. В.: «Пат»). Набоков В. В. знову-таки обирає переклад через уподібнення: «Петька».

Однак деякі поетоніми цієї групи в перекладі варіюються сильніше: наприклад, для імені «Elsie» переклад способом транскрипції або транслітерації воліють всього п'ятеро з дев'яти перекладачів, а четверо зупиняються на уподібнюючому перекладі (Набоков В. В.: «Мася», Заходер Б. В.: «Еля», Щербаков О. О.: «Чарлора», Корнієнко В. О.: «Олша»). Цікаво, що навіть серед п'яťох, які обрали перший спосіб, немає одностайності в тому, як відображати обране ім'я на листі: так, ми маємо «Елсі» (у Демурової Н. М. і Яхніна Л. Л.), «Ельза» (у Рождественської О. Н.), «Ельсієго» (у Орла В. Е.) і «Ельзі» (у Бушиної Г. В.).

Окремо хочеться відзначити переклад імені «Lacie», оскільки воно, ймовірно, введено Льюїсом Керролом як приклад мовної гри. Справа в тому, що це ім'я – анаграма імені головної героїні. Одночасно з цим воно входить в текст у такому контексті:

“Once upon a time there were three little sisters”, the Dormouse began in a great hurry; “And their names were Elsie, Lacie, and Tillie; and they lived at the bottom of a well”. [Carroll 1988, c.80]

Тому перекладачеві необхідно одночасно враховувати і необхідність зберегти співзвуччя трьох імен, і одне з них зробити анаграмою від імені «Аліса» (або «Аня» в разі Володимира Набокова).

Так чи інакше, тільки двоє з перекладачів зберегли присутність анаграми: Щербаков О. О., який переклав це ім'я як «АІЛС» і Корнієнко В. О., яка обрала варіант «Асіла». Решта сім перекладачів обрали транскрипцію і транслітерацію, тому в їх перекладах не збереглося задуманої автором анаграми.

Якщо розглянути історичні імена, то тут варто відзначити, що ця група імен представлена в тексті не так широко і включає такі поетоніми: “Morcar”, “Edwin”, “Edgar Atheling” і “William the Conqueror”. Всі вони зустрічаються в казці в одному місці – у монолозі Миші.

Розглянемо деякі з них.

Семеро з дев'яти перекладачів переклали “William the Conqueror” напів калькою – як «Вільгельм Завоеватель» (Заходер Б. В., Щербаков О. О., Демурова Н. М., Рождественська О. М., Орел В. Е.) і «Вільгельм Завойовник» (Корнієнко В. О., Бушина Г. В.) відповідно. У цьому випадку можна сказати, що перекладачі не стільки обрали саме прийом напівкальки, скільки слідували усталеній перекладацькій традиції, відповідно до якої ім'я цієї історичної особистості саме так перекладається українською мовою.

Двоє перекладачів вважали за краще уподібнювальний переклад (В. Набоков: «Володимир Мономах») і переклад шляхом введення неологізму (Л. Яхнін: «Вільгельм Замалеватель»). Володимир Набоков у цьому випадку слідував обраній ним стратегії доместикації – він підібрав такий функціональний еквівалент, який повинен викликати у неангломовних читачів ті ж асоціації, що у англомовних читачів викликає поетонім “William the Conqueror”. Леонід Яхнін же прагнув зробити свій переклад зрозумілим і цікавим саме юному читачеві, тому в його перекладі ми бачимо якусь гру слів, відсутню в оригіналі.

Ще одне ім'я історичної особистості, переклад якого хотілося б проаналізувати – це “Edgar Atheling”. В основному перекладачі також вдалися до транскрипції і транслітерації, однак слід зазначити, що в цьому випадку помітно більшу кількість розбіжностей щодо написання: ми бачимо «Едгар Етелінг» у Ніни Демурової і Олександра Щербакова, «Едгар Ателінга» у Бориса Заходера і Володимира Орла, «Едгар Аселінг» у Катерини Рождественської і «Едгар Ателінг» у обох українських перекладачів, Валентина Корнієнко та Галини Бушиної.

Що стосується ще двох варіантів перекладу, то В. Набоков, як і у випадку з перекладом поетоніма “William the Conqueror”, пропонує читачеві доместікований варіант, перекладений за допомогою перекладу методом уподібнення – «Князь Ольгович», а Л. Яхнін, орієнтуючись на молодшу аудиторію, яка так чи інакше не знає ще ні про цих історичних осіб просто перекладає цей поетонім за допомогою неологізму і гри слів – «Цей Лінг Едгар».

Поетоніми, створені автором для посилення експресії власного імені без урахування традиційної специфіки національної ономастики – ще одна категорія, до якої, як вже було згадано, належить більшість поетонімів автора, тому для зручності аналізу в межах цього твору можна умовно розділити цю групу на кілька підгруп:

1. Імена героїв-карт і героїв-шахів.
2. Поетоніми-зооніми, поетоніми-фітоніми і поетоніми-міфоніми;
3. Поетоніми, що частково складаються з зоонімів;
4. Поетоніми, що не увійшли в інші групи.

Імена героїв-карт і героїв-шахів

Характерною рисою цієї групи є те, що думки перекладачів здебільшого збігаються.

Наприклад, героя-карту “Five” вісім з дев'яти перекладачів перекладають калькою – «Пятерка» (Демурова Н., Набоков В., Щербаков О., Яхнін Л.,

Рождественська О., Орел В.) або «П'ятірка» (Корнієнко В., Бушина Г.). Що стосується Б. Заходера, цей поетонім він перекладає як «Шістка». Можна припустити, що таке рішення продиктоване російською традицією використовувати для гри колоду, що складається з тридцяти шести карт, наймолодша в якій шістка.

Що стосується більш старших карт, “Knave of Hearts”, “Queen of Hearts” і “King of Hearts”, перекладачі передають їх за допомогою кальки. Однак можна відзначити кілька цікавих особливостей. Так, “Knave of Hearts” частина перекладачів (Н. Демурова, В. Набоков, Б. Заходер, О. Щербаков, О. Рождественська, В. Корнієнко, Г. Бушина) передають як «Червоний Валет» або «Чирвовий Валет» відповідно, а частина (Л. Яхнін, В. Орел) – як «Валет Червей». З іменами інших героїв цієї підгрупи відбувається те ж саме.

Що стосується шахових фігур, героїв другої казки Льюїса Керрола про Алісу, при перекладі їх імен також спостерігаються певні закономірності.

Якщо “White King” і “White Queen” всі чотири перекладача переклали як «Білий Король» і «Біла Королева» (Н. Демурова, В. Азов), тобто калькою, то, наприклад “White Knight”, який при дослівному, словниковому перекладі імені цілком перетворився б в українській версії в «Білого (шахового) коня», перекладачі в умовах необхідності зберегти антропоморфність персонажа також переклали калькою, але частинами. В результаті вийшов «Білий Лицар» (Н. Демурова, В. Азов), «Білий Лицар» (В. Корнієнко) і «Білий Вершник» (Г. Бушина).

“Red King”, “Red Queen” і “Red Knight” перекладені так само, але із застереженням, що більшості перекладачів (Н. Демурова, В. Азов, В. Корнієнко) “Red” перекладено як «Чорний» (і його формами), і тільки Г. Бушина залишила кальку – «Червоний Король», «Червона Королева», «Червоний Вершник». Причиною до того, щоб троє з чотирьох перекладачів використовували в цьому випадку таку заміну, ймовірно, став той факт, що

червоно-білі набори шахів не так часто зустрічаються в Україні, як в Англії. Тут уподібнюючий переклад мав на меті наблизити текст до читача.

Поетоніми-зооніми, поетоніми-фітонімів і поетоніми-міфоніми

Такі поетоніми у великій кількості представлені в творчості Л. Керрола; можна припустити, що рішення включити в розповідь саме таких персонажів пов'язане з рішенням автора не відходити від формальних традицій написання казки.

У цій групі також спостерігається різний ступінь варіювання перекладацьких рішень, однак можна помітити, що більш ніж в половині випадків перекладачі віддають перевагу кальці.

Так, наприклад, поетонім-зоонім “Mouse” все перекладачі передають як «Миша». Те ж бачимо і при перекладі поетоніма-фітоніма “Rose”: перекладається російськими перекладачами, як «Роза», в українськими – «Троянда». Аналогічна ситуація і з одним з двох поетонімів-міфонімів, “Unicorn”: в перекладах українською це «Одноріг», в перекладах російською – «Единорог». У всіх вищеописаних випадках перекладачі обрали як спосіб перекладу кальку.

Однак зустрічаються й інші підходи. Другий поетонім-міфонім, присутній в казці – “Gryphon”, переклали калькою тільки сім з дев'яти перекладачів: Н. Демурова, Б. Заходер, О. Щербаков, Л. Яхнін, В. Орел, В. Корнієнко і Г. Бушина (у них цей персонаж називається «Грифон»). Ще двоє перекладачів, В. Набоков і О. Рождественська, перекладають ім'я цього персонажа як «Гриф». У геральдиці «Грифом» називається польський дворянський герб із зображенням грифона тому, ймовірно, внаслідок метонімічного перенесення, грифона іноді називають грифом, однак перше словникове значення цього слова – птах з сімейства яструбиних. Незважаючи на це, міфічний персонаж не представляється птахом, оскільки всі видані книги доповнені ілюстраціями. В оригіналі ми зустрічаємо таку укладену в

дужки ремарку: “(If you do not know what a Gryphon is, look at the picture.)” перекладачів, які обрали в якості варіанту слово «Гриф»,

О. Рождественська цю ремарку переклала, а В. Набоков – опустив.

Цікаво також, як перекладачі переклали поетонім “Lory”. Його введення в текст також є мовною грою: з одного боку, за ним, можливо, ховається Lorina (Lorie) Liddell – старша сестра Аліси Лідделл, що стала прототипом головної героїні, з іншого lory – птах сімейства папугових.

Тому до перекладу цього поетоніму перекладачі підійшли по-різному. Троє з них вдалися до транскрипції (В. Набоков, В. Корнієнко, Г. Бушина: «Лорі»). Ще троє переклали уподібнюючим методом перекладу: В. Орел і Б. Заходер вирішили передати друге відсилання поетоніму – приналежність до папуг – і переклали “Lory” як «Папуга Ара» і «Папуга» відповідно; О. Щербаков, можливо, спробував передати перше відсилання Поетоніму – деяку «людяність» образу, звідси цей герой отримав в його перекладі ім'я «Лорі-Лорочка». Що стосується інших перекладачів (Демурової Н. М., Яхніна Л. Л. і Рождественської О. М.), вони обрали шлях описового перекладу і тим самим в якійсь мірі передали обидва відсилання, що містяться в оригінальному поетонімі; в їх перекладах ми знаходимо поетоніми «Папуга Лорі», «Лорі-Папуга» і «Папуга Лорі» відповідно.

Ще один цікавий приклад з цієї підгрупи – переклад поетоніму “Dodo”. Якщо в оригіналі поетонім, яким іменується цей персонаж, не варіюється, то у деяких перекладачів зустрічається вживання до чотирьох імен по відношенню до цього героя. Так, О. Щербаков іменує його «Додо-Якось Уже-Більше-Ні» (тобто перекладає поетонім з допомогою опису), а пізніше просто «Додо». Н. Демурова також спочатку використовує описовий переклад – «Птах Додо», а пізніше називає героя просто «Додо». Б. Заходер перекладає оригінальний поетонім чотирма різними способами:

- «Викопний Дронт»;
- «вимерлий птах Додо»;

- «Дронт»;
- «Додо»

Відтак, мова йде про описовий переклад, кальку, транскрипцію і транслітерацію.

Решта перекладачів зупиняються на одному варіант перекладу поетоніму: В. Набоков використовує кальку («Дронт»), Л. Яхнін – описовий переклад (Древній Дронт), а Г. Бушина вибирає уподібнюючий переклад («індик»).

О. Рождественська та В. Орел перекладають “Dodo” як «Додо», В. Корнієнко – як «Додо». Тут можна говорити про застосування перекладачами такого способу перекладу, як транскрипція або транслітерація, оскільки словниковою відповідністю для одиниці “dodo” є одиниця «(маврикійський) дронт», а не «додо».

Поетоніми, що частково складаються із зоонімів.

Як спосіб перекладу в цій підгрупі, як і в попередній, домінує калька.

Наприклад, поетонім “White Rabbit” вісім з дев'яти перекладачів переклали калькою – «Білий Кролик» (Демурова Н. М., Заходер Б. В., Щербаков О. О., Яхнін Л. Л., Рождественська О. М., Орел В. Е., Корнієнко В. О., Бушина Г. В.). Набоков В. В. в свою чергу обрав перекластисти цей поетонім ідіоматичним виразом, і герой у нього називається «Дворянин Кролик Трустиків».

Переклад поетоніму “Cheshire Cat” також в основному здійснюється з допомогою кальки: так, Н. Демурова, Б. Заходер, О. Щербаков, Л. Яхнін, В. Корнієнко і В. Орел перекладають його як «Чеширський Кіт».

О. Рождественська перекладає цей поетонім як «Честерський кіт» (Честер – адміністративний центр графства Чешир).

В. Набоков передає цей поетонім як «масляний кіт». По всій ймовірності, перекладач обрав такий варіант на підставі припущення про те, що вираз “smile like a cheshire cat”, з якого автор і запозичив ім'я для свого

персонажа, було мотивовано великою кількістю молочних ферм в графстві Чешир.

Г. Бушина же вибирає переклад за допомогою неологізму. Запропонований нею варіант «Кіт Сміюн», з одного боку, відображає одну з характеристик героя, яку читачі оригіналу (при знанні вищезгаданого прислів'я) також можуть вгадати за поетонімом, а з іншого, відсилає читача до іншого персонажу казок, але вже народного – Кота Баюна.

До цієї підгрупи також потрапляє чи не єдиний поетонім, для якого у кожного перекладача зафіксований свій варіант – “Mock Turtle”. Це ім'я Льюїс Керрол побудував на підставі жартівливої етимології: mock turtle soup – це імітація супу з морської черепахи, який зазвичай готувався з телятини і користувався великою популярністю в ХІХ столітті. Саме тому на ілюстраціях Джона Теннієла персонаж виглядає наполовину як теля, а наполовину як черепаха.

Щоб передати це в перекладі, перекладачі в цілому використовували дві стратегії: описовий переклад і створення неологізму. Першим варіантом скористалися Н. Демурова, В. Набоков, О. Рождественська, В. Корнієнко і Г. Бушина: в їх перекладах відображена конотація «хибності» черепахи по аналогії з «підробленим» черепаховим супом, до якого відсилає назва: «Черепаха Квазі», «Чепупаха», «Підроблена Черепаха», «Казна-Що-Не-Черепаха» і «Фальшива Черепаха» відповідно.

Друга група перекладачів або також відсилають в назві до супу і його ключового інгредієнту і одночасно підтримують зв'язок імені з класичною ілюстрацією Дж. Теннієла (О. Щербаков: «Черепаха-телячینیжки», О. Рождественська: «Телепаха»), або використовує вже існуюче слово або вислів як неологізм для описуваної автором істоти (Б. Заходер: «Рибний Делікатес», В. Орел: «Гребінець»).

Ім'я героя “March Hare”, одного з найбільш відомих персонажів казок, засноване на англійському прислів'ї “as mad as a March Hare”, перша згадка

якого датується XIV століттям. Четверо з дев'яти перекладачів (Н. Демурова, В. Набоков, О. Рождественська, В. Орел) переклали цей поетонім калькою, тобто як «Березневий Заєць». Цікаво, що щоб пояснити це ім'я Ніна Михайлівна додає в свій текст кілька рядків, відсутніх в оригіналі:

«- Он там, – сказав Кіт і махнув правою лапою, – живе капелюшних справ Майстер. А там, - і він махнув лівою лапою, - живе Березневий Заєць. Усе одно, до кого ти підеш. Обидва не в своєму розумі.

- Чому? - запитала Аліса.

- Майстер стільки порався з болванками для капелюхів, що зовсім зболванився. Тепер все звуть його просто Болванщик. Ну, а Березневий Заєць має вкінці очі посоловілі від весняного березневого сонця ... »

Дві останні фрази відсутні в оригіналі. Вони додані для того, щоб мотивувати ім'я неангломовному читачеві.

О. Щербаков перекладає цей поетонім як «Заєць», виносячи таким чином конотацію божевілля за рамки імені. Решта перекладачів, навпаки, тим чи іншим чином зберігають і навіть посилюють її в поетонімі, перекладаючи його або за допомогою описового перекладу (так, у Б. Заходера ми знаходимо варіант «Очманілий Заєць», у Л. Яхніна – «Дивакуватий Заєць», у В. Корнієнко – «Шалений Заєць»), або за допомогою уподібнюючого перекладу: наприклад, в перекладі Г. Бушиної «March Hare» перекладено як «Солоний Заєць»; це словосполучення так само, як і оригінальний поетонім, запозичена з фразеологізму, але з дещо іншим значенням: «Ганяти як Солон зайця» означає ганяти весь час, не даючи відпочити.

Поетоніми, що не увійшли в інші групи.

До цієї підгрупи ми відносимо поетоніми, що не задовольняють критеріям інших підгруп. Для неї характерна висока варіативність, а що стосується способів перекладу, підвищується ймовірність використання перекладачем неологізму – в цій підгрупі він використовується з тією ж

частотою, що і калька; трохи менш популярний уподібнюючий переклад; інші способи практично не використовуються.

“Hatter” – ще один з найбільш відомих персонажів Льюїса Керрола. Його ім'я, як і ім'я попереднього розглянутого персонажа, формується з прислів'я “as mad as a hatter”, виникнення якої, ймовірно, пов'язане з тим фактом, що в ХІХ столітті при обробці фетру використовувалися склади, що містять ртуть, а отруєння ртуттю могло привести до божевілля. Шестеро з дев'яти перекладачів перевагу в цьому випадку використовувати кальку і переклали ім'я цього персонажа або як «Капелюшник» (В. Набоков, В. Орел), або як «Шляпочник» (О. Щербаков, О. Рождественська), або як «Капелюшников» (В. Корнієнко, Г. Бушина).

Решта перекладачів вирішили компенсувати незнання читачем про божевілля персонажа шляхом висловлення в його імені конотацій, побічно про це свідчать: «Болванщик» (Н. Демурова, також див. цитату вище), «Капелюх» (Б. Заходер) і «Казанок» (Л. Яхнін). У цю ж групу потрапили два героя з “Through the Looking-Glass”, є свого роду камео двох розглянутих вище героїв, “Hatter” і “Hare”. Зв'язок нових героїв, “Haigha” і “Hatta”, з першої казкою здійснюється за допомогою поетонімів: справа в тому, що саме так імена “Hatter” і “Hare” вимовляються на «аристократичній» англійською (posh English), а також за допомогою ілюстрацій Дж. Теннієла, який зображував “Hatta” як “Hatter” з першої казки, а “Haigha” - як “March Hare”.

Щоб передати цей зв'язок, двоє перекладачів – Демурова Н. М. і Корнієнко В. О., також переклали і першу казку Л. Керрола, переробили поетоніми, використані ними для персонажів “Hatter” і “March Hare”. У Н. Демурової вийшли варіанти «Зай Атс» і «Болванс Чик» (пор. також у Н. Демурової “March Hare” - «Березневий Заєць» і “Hatter” - «Болванщик»), а в В. Корнієнко «Салон Саєць» і «Кеп Ель-Юшнік» (пор. У також у В. Корнієнко “March Hare” - «Шалений Заєць» і “Hatter” - «Капелюшников»).

Г. Бушина, з іншого боку, використовувала для обох імен транслітерацію, в результаті чого в перекладі бачимо «Гейха» і «Гатта». В. Азов в одному з випадків також використовував транслітерацію (“Hatta” у нього перекладено як «Гатта»), а в другому – уподібнюючий переклад (“Haigha” як «Саймер»). Таким чином у цих перекладах не простежується зв'язок з першою частиною казки, але, з іншого боку, більшою мірою збережена фонетична форма поетонімів.

Ще одна «пара» імен з цієї підгрупи – “Tweedledum” і “Tweedledee”. Троє з чотирьох перекладачів (Демурова Н. М., Корнієнко В. О. та Бушина Г. В.) в цьому випадку скористалися неологізмом. Вийшли пари «Верть» і «Круть», «Круть» та «Верть» і «Близнюк» і «Близняк» відповідно. Оригінальну фонетичну форму вважав за краще зберегти В. Азов - у нього герої іменуються «Твідлдум» і «Твідлді».

2.3 Оказіоналізми у творах Льюїса Керрола як різновид безеквівалентної лексики та особливості їх перекладу

Кількість okazіональних слів у казках Л. Керола дуже значна. В аналізованому творі кількість цих лексичних одиниць дуже висока, тому нами буде розглянуто лише деякі з них.

Прикладами найпопулярніших okazіональних слів, які використовуються багатьма людьми після прочитання Л. Керрола є такі:

- Curiouser and curiouser! - cried Alice [Carroll 1988, с. 6].

Переклад Бушиної: Все дивніше і дивніше!

Переклад Корнієнко: Все необычайшей і необычайшей!

Наш переклад: Все дивчайніше і дивчайніше.

Автор використовує “curiouser” замість “more curious”. Цією «помилкою» Керрол має на меті звернути увагу читача на те, що Аліса була настільки здивована новими подіями і навколишнім оточенням, що забула, як правильно розмовляти.

Переклад В. Орла відсутній, оскільки він скористався опущеним (нульовим перекладом).

A Caucus-Race and a Long Tale [Carroll 1988, с.20].

Переклад Г. Бушиної: Біг по колу і довга розповідь.

Переклад В. Корнієнко: Бійка з підтасовуванням.

Переклад О. Щербакова: біг від Ня і хвіст історії.

Caucus-Race утворений шляхом словоскладання “caucus” – «Передвиборна нарада» і “race” – «гонки». У книзі цей okazіоналізм має значення «марної метушні» і «біганини по колу».

З нашої точки зору, необхідно також акцентувати увагу на вірші-нонсенсі під назвою “Jabberwocky”, з яким ми зустрічаємося в першому розділі книги, де Аліса розшифровує задумку «Задзеркальної» книги. Саме тут і спостерігається велика кількість okazіональних слів, вигаданих автором.

Beware the Jabberwock, my son! [Carroll 1988, с. 19]

Переклад Г. Бушиної: Пробійся Бармаглота, син!

Переклад В. Орла: Ти Умзара бійся, мій син!

“Jabberwocky” – це фантастичне жахливе чудовисько з палаючими очима, що вмiє літати. Що стосується самого складу слова, автор розглядає це, як синтез слів “jabber” - «базікати, тараторити» і “wocer”. За словами Л. Керрола, англосаксонське слово «wocor» або «wocer», означає «offspring» - «син» або «fruit» - «плід», а «jabber» - «excited and voluble discussion» (Oxford English Dictionary). Тобто, буквально «Jabberwocky» означає «результат збудженої балаканини». Цьому віршу була присвячена велика кількість інтерпретацій перекладу.

Twas brillig, and the slithy toves
 Did gyre and gimble in the wabe:
 All mimsy were the borogoves,
 And the mome raths outgrabe [Carroll 2001, с.19].

Переклад Корнієнко:

Був смажень, і швимкі яски
 Спіралили в кружві,
 І марамульки йшли в псашки,
 Як трулі долові [Корнієнко 2001, с. 21].

Наш переклад:

Смерклявся вчер, склизнючі барклі
 Кружбаняли в страві.
 А зельмортіли прихляпляли,
 Як розклюд на чужві.

У 1855 році Л. Керрол об'єднав “slimy” – «слизовий, слизький» і “lithe” - «гнучкий», щоб утворити це одне нонсенс-слово. Однак “slithy”, як варіація “sleathy” - «неохайний, небережний» існувала уже з 1622 року (Oxford English Dictionary). У сучасній англійській мові є родинне йому слово “sleazy” - «неохайний, непривабливий, брудний, низькопробний».

Слово “mimsy”, придумане Л. Керролом, як суміш прикметників “miserable” - «жалюгідний» і “flimsy” - «тендітний». А через 35 років, до 1880 року “mimsy” також стали означати на британському англійською “prim, careful, affected, feeble, weak, lightweight” (Oxford English Dictionary).

У книзі Шалтай каже, що “rath” - це свого роду зелена свиня. В примітках Л. Керрола до оригіналу автор стверджував, що “rath” є «різновидом наземної черепахи». Голова пряма, рот схожий на пащу акули, передні ноги зігнуті так, що тварина йде на колінах, гладке зелене тіло, харчуючись ластівками і устрицями.

Неологізм “outgrabe” вжито в минулому часі від дієслова “to outgribe”, який, як відзначав Льюїс Керрол в своїх записах, походить від старих дієслів “grike” або “shrike”, що читаються в сучасній англійській мові, як “creak” - «скрипіти» і “shriek” - «волати, верещати». Шалтай стверджує, що це щось проміжне між муканням і свистом з чханням посередині.

Calloh! Callay!

He chortled in his joy [Carroll 2001, с. 20]

Переклад Корнієнко:

На жаль! На жаль!

Хвалу тобі співаю!

“Gallooh! Gallaay!” - крик радості. Існує припущення, що походження цього слова йде від грецького «калос - красивий, прекрасний». Якщо порівнювати наведені вище приклади перекладу, то можна виявити, що кожен перекладач передає цей вигук по різному.

“To chortle” означає «вигукувати, радіти з шумом». Згідно Оксфордському словнику англійської мови Керрол придумав це слово, як суміш “chuckle” - “сміятися, сміятися» і “snort” - «фиркати, хропіти, пихкати».

O frabjous day! [Carroll 2001, с. 20].

Переклад В. Корнієнко: Який день героєславий!

“Frabjous” має значення “great, wonderful, fabulous” - “великий, чудовий, казковий» і являє собою суміш, або “fabulous” - «Неймовірний, приголомшливий, легендарний» і “joyous” – «радісний, веселий», або “fair” - «справедливий, прекрасний» і “joyous”.

He left it dead, and with its head

He went galumphing back [Carroll 1988, с. 20].

Переклад В. Орла: звір поголений, Герой поспішає

Поспішає споржественно назад.

“Galumph” означає «рухатися важко і незграбно» і являє собою суміш “gallop” - «стрибка, скакати галопом» і “triumph” - «тріумф, восторжествувати». Це слово увійшло в сучасні словники у значенні «Крокувати з гордим виглядом, йти важким нерівним кроком, підстрибуючи на ходу».

The vorpal blade went snicker-snack! [Carroll 1988, с. 20].

He left it dead, and with its head He went galumphing back.

Переклад В. Корнієнко: Так, дивогострий меч

Сильніший Умзара разів у сто!

Оказіональне слово “vorpal”, яке представляє собою злиття слів “sharp” - «різкий, гострий» і “deadly” - «смертельний» було вигадано Л. Керролом в 1871 році. У настільній рольовій гри “Dungeons and Dragons”, “vorpal” - це меч, який здатний обезглавлювати, і зокрема, володіє вкрай рідкісною магичною здатністю. Меч “vorpal”, з кожним ударом має більше шансів відрубати противнику голову.

And burbled as it came! [Carroll 2001, с. 20].

Переклад В. Корнієнко: І пихкає вогнем!

Із запропонованих нами перекладачів, тільки у В. Корнієнко не упущена спроба перекладу okazіонального слова “burble”.

Слово “burble” зобов'язане своїм походженням Л. Керролу. Сам автор писав, що okazіоналізм “burble” утворений шляхом словоскладання трьох слів: “bleat” - «блєяти, мукати, говорити дурниці», “murmur” - «ремствування, дзюрчання, шепіт», і “warble” - «співати, видавати трелі». Це слово як комбінація “burst” - «лопнути, розривати, вибухати» і “bubble” - «пузиритися». У сучасних словниках представлений наступний переклад - весела балаканина, задихатися від сміху.

За підсумками аналізу освіти індивідуально-авторських неологізмів в тексті-оригіналі і способів їх перекладу можна зробити висновок про те, що в творі Л. Керрола перекладачі будують і перекладають не однаково. Але

кожен з них проявляє свою авторську індивідуальність і зберігає привабливість текстів українською мовою.

Висновки до другого розділу

Проаналізувавши поетоніми казок Л. Керрола і їх переклади українською і (для порівняння) російською мовами, ґрунтуючись на типології С. Зініна можна зробити такі висновки:

1. При перекладі поетонімів вигаданих автором образів, створених за моделями національної ономастики найчастіше перекладачами використовуються тактики транскрипції і транслітерації. Інший можливий підхід – уподібнюючий переклад. Те чи інше рішення пов'язані з курсом, обраним перекладачем – на форенізацію або доместикацію.

2. При перекладі історичних власних імен перекладачі схильні використовувати прийоми з групи транскрипції і транслітерації або ж кальку – рішення в таких випадках пов'язано з традиціями перекладу імені особистості в історичній літературі. Також можливі такі підходи, як уподібнюючий переклад або переклад неологізмом.

3. Поетоніми, створені автором для посилення експресії власного імені без урахування традиційної специфіки національної ономастики в межах цього дослідження були розділені на кілька підгруп. На наш погляд, такий підхід буде особливо розумним при аналізі казок і творів з жанру фентезі, оскільки імена з цієї групи особливо сильно варіюються, підкорюючись задуму автора і обумовлені сюжетом самого твору.

Отже, для цього твору виділилися чотири підгрупи:

1. У підгрупі, що містить імена героїв-карт і героїв-шахів спостерігається висока однорідність запропонованих перекладачами варіантів.

У більшості випадків такі поетоніми перекладаються калькою; в окремих випадках з метою наблизити книгу до читача перекладачі користуються уподібнюючим перекладом.

2. При перекладі поетонімів-зоонімів, поетонімів-фітонімів і поетонімів-міфонімів найпопулярнішим серед перекладачів виявляється використання кальки. Також зустрічається застосування уподібнюючого перекладу і (зрідка) створення неологізму або застосування описового перекладу.

3. У підгрупі поетоніми, що частково складаються із зоонімів, також домінує калька, проте певною частотою зустрічаються також практично всі інші прийоми. Можна пов'язати це з тим, що герої з таким «двоскладним» ім'ям в цьому творі виявляються більш активно залучені в сюжет, ніж представники попередньої підгрупи.

4. Для підгрупи поетонімів, що не увійшли в інші групи, характерна висока варіативність способів перекладу. Думки перекладачів при роботі з іменами з цієї групи збігаються досить рідко. Тут найбільш часто в порівнянні з іншими групами використовується створення неологізму. Приблизно з тією ж частотою перекладачами використовується калька. Уподібнюючий переклад трохи менш популярний, ніж перераховані вище, інші ж способи практично не використовуються.

ВИСНОВКИ

Грунтуючись на проведеному дослідженні, можна резюмувати, що під безеквівалентною лексикою слід розуміти такі слова або словосполучення, які у вихідній мові позначають явища, предмети, процеси, але на даному етапі розвитку не мають постійних лексичних відповідностей, які б збігалися із значенням слова в мові перекладу. Безеквівалентна лексика втілюється у неологізмах, у словах, які позначають специфічні поняття і реалії, маловідомих іменах і назвах, котрі потребують залучення оказіональних відповідностей у процесі перекладу.

Безеквівалентна лексика є складовою частиною кожної лексичної системи, вона фіксує своєрідність світосприйняття, показує глибоке коріння суспільного життя і вітчизняної історії окремого національно-культурного колективу.

Існують наступні критерії виокремлення безеквівалентної лексики: семантичний, граматичний, функціонально-стилістичний та експеримент.

Для виділення культурно-маркованих слів із загального лексичного складу у ролі індикатора потрібна інша мова. При зіставленні двох мов виокремлюють такі основні типи лексичних відповідників: лінійні (лексеми двох мов, що зіставляються, мають відповідники в денотативному плані), векторні (загальніше за значенням слово однієї мови має відповідності декільком конкретним словам іншої мови) та цілковита відсутність еквівалента лексеми в іншій мові. Характерною рисою безеквівалентної лексики є неможливість перекладу культурно-маркованих слів іншою мовою за допомогою постійної відповідності.

Спираючись на семіотичну класифікацію значень виділено наступну класифікацію безеквівалентної лексики: референційно-безеквівалентна (терміни, оказіоналізми, семантичні лакуни, слова широкої семантики, складні слова), прагматично-безеквівалентна лексика (відхилення від

загальномовної норми, іншомовні вкраплення, абрєвіатури, слова з суфіксами суб'єктивної оцінки, вигуки, асоціативні лакуни) та альтернативно-безеквівалентна лексика (власні назви, реалії, фразеологізми). В класифікованих словникових одиницях альтернативно-безеквівалентної лексики найвиразніше відображається національно-культурна специфіка слова та мови.

Досліджений емпіричний матеріал дозволяє зробити висновки, що безеквівалентну лексику творів Льюїса Керрола можна поділити на такі групи: власні назви, реалії, okazіоналізми. У свою чергу власні назви поділяються на антропоніми (власні імена людей), поетоніми (імена в літературних творах, які виконують, крім номінативної, характеризуючу, ідеологічну і стилістичну функції), зооніми (імена тварин) та міфоніми (іменування нереальних, гіпотетичних об'єктів). Виокремлюємо наступні розряди поетонімів: історичні власні імена осіб і географічних об'єктів, історичні власні імена для вигаданих автором художніх образів, поетоніми вигаданих автором образів, створені за моделями національної ономастики; поетоніми, створені автором для посилення експресії власного імені без урахування традиційної специфіки національної ономастики, поетоніми, запозичені автором з арсеналу поетонімів художніх творів інших авторів.

Під реаліями в теорії перекладу розуміють слово або словосполучення, що означає предмети чи поняття, характерні для оточення одного народу, але невідомі або маловідомі іншому. Виділяють наступну тематичну класифікацію слів-реалій: побутові, етнографічні та міфологічні, реалії природного світу, реалії державного ладу життя, ономастичні реалії антропонімів, асоціативні реалії. Відмінною рисою реалій є характер їх предметного змісту, тобто тісний зв'язок, позначуваного реалією предмета, поняття, явища з народом чи країною та історичним відрізком часу.

Ідіома (також використовуються назви: фразеологізм, ідіоматичний вираз, стійке поєднання) - це фраза або вираз, в якому слова, вжиті разом,

мають значення, відмінне від того, яке наведене в словнику для кожного конкретного слова. Виділяються два основні погляди на ідіоматичні одиниці: «широкий підхід» та «вузький підхід». Згідно з останнім, ідіомами вважаються лише такі «стійкі словосполучення», семантика яких не виводиться зі значень її складників, а інтегрована ними формально. З точки зору перекладу прислів'їв та приказок способи перекладу розділяють на наступні групи: які повністю збігаються з українськими і за змістом, і за формою (їх переклад не викликає труднощів), ті, що збігаються за змістом, але не збігаються за образом, покладеним в їх основу (при перекладі цієї групи перекладачі користуються відповідниками), прислів'я та приказки, які не мають відповідності в українській мові (потрібно використовувати описовий переклад або okazіonalіzm).

Okazіonalіzmi – це індивідуально-авторські неологізми. Вони утворюються за стандартними або новими словотвірними моделями, мають експресивне забарвлення образності та індивідуальності, але є доречними в окремих творах, в яких вони виконують художню та стилістичну функцію. Характерною рисою okazіonalіzmів є контекстуальна або ситуативна належність. Виникаючи в мовленні, більша частина okazіonalіzmів залишаються за межами мовної системи. Okazіonalіzmi завжди індивідуальні, а розуміння їх значення залежить від контексту. Виділено наступні причини, які спонукають авторів до створення okazіonalіzmів: необхідність в більш точному висловлюванні думки, більш короткий вираз думки, потреба автора підкреслити ставлення до предмета промови, дати йому свою характеристику, оцінку, прагнення своєрідним виглядом слова звернути увагу на його семантику, уникнути тавтології, необхідність зберегти ритм вірша, забезпечити риму.

Аналізуючи твори Льюїса Керрола та їх переклади, було виявлено наступні способи перекладу безеквівалентної лексики: транслітерація і

транскрипція, калькування, уподібнюючий переклад, описовий переклад, використання okazionalizmів та ідіоматичних виразів.

Проаналізувавши способи перекладу ми зробили такі висновки: при перекладі поетонімів вигаданих автором образів, створених за моделями національної ономастики найчастіше перекладачами використовуються тактики транскрипції і транслітерації. Інший можливий підхід – уподібнюючий переклад (Alice – Аліса або Аня); при перекладі історичних власних імен перекладачі схильні використовувати прийоми з групи транскрипції і транслітерації або ж кальку – рішення в таких випадках пов'язано з традиціями перекладу імені особистості в історичній літературі, також можливі такі підходи, як уподібнюючий переклад або переклад неологізмом (William the Conqueror - Вільгельм Завойовник, Володимир Мономах); поетоніми, створені автором для посилення експресії власного імені без урахування традиційної специфіки національної ономастики в межах цього дослідження були розділені на кілька підгруп, у всіх домінуючим способом перекладу виявилась калька, зрідка використання неологізмів чи описового перекладу (Queen of Hearts – Чирвова Королева, Mock-Turtle - Казна-Що-Не-Черепашка, Чепушашка).

При перекладі okazionalizmів використовуються такі способи як нульовий переклад або використання власних okazionalizmів (raths – марамульки, зельмортіли).

Список використаних джерел

1. Антюфеева Ю. Н. Английские новообразования в развитии: потенциальное слово, окказионализм, неологизм : дис. канд. филол. наук : 10.02.04 : Тула, 2004. 184 с.
2. Бабенко Н. Г. Окказиональное в художественном тексте. Структурно-семантический анализ : Учебное пособие. Калинингр. ун-т. Калининград, 1997. 84 с.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод : Вопросы общей и частной теории переводов. Москва : Международные отношения, 1975. 239 с.
4. Бронська А. Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної : Диво слово. Українська мова й література в навчальних закладах України. Київ, 2000. №7. С. 43-44.
5. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу. *Іноземна філологія*. Львів, 1985. с. 68-69.
6. Васильева С. П., Ворошилова Е. В. Литературная ономастика: учеб. пособие для студентов филологических специальностей. Красноярск : Красноярский гос. пед. ун-т им. В. П. Астафьева, 2009. 138 с.
7. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. В поисках новых путей развития лингвострановедения: концепция речеповеденческих тактик. Москва : Институт русского языка им. А. С. Пушкина, 1999. 84 с.
8. Виноградов В. С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. Москва : Изд-во Московского университета, 1978 . 174 с
9. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / Под ред. Вл. Россельса., Москва, 2001. 352 с.
10. Волошина А. В. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов : проблема семантичної структури. *Наукові записки*. Випуск XXVI. Серія:

- Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. с. 56-64.
11. Гак В. Г. Сравнительная типология русского и французского языков. Москва : Просвещение, 1983. 245 с.
 12. Гридина Т.А. Языковая игра : стереотип и творчество. Екатеринбург : Уральский гос. пед. ун-т, 1996. 215 с.
 13. Зинин С. И. Введение в поэтическую ономастику. – Москва : Наука, 1989. URL: <http://imja.name/poehtonimy/klassifikatsiya-poehtonimov.shtml> (дата звернення: 17.11.2020)
 14. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів укр. прози). Львів : Видавництво при Львівському держуніверситеті, 1989. 216 с.
 15. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів укр. прози). Львів, 1989. 108 с.
 16. Иванов А. О. Безэквивалентная лексика. Санкт-Петербург : Типография издательства СПбГУ, 2006. 192 с.
 17. Ідіома. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт. уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 2т. с. 406.
 18. Калинин А. В. Лексика русского языка. Москва : издательство «ФЛИНТА», 1978. 232 с.
 19. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську мову : навч. посібник-довідник для студ. вищих закладів освіти. Вінниця : Нова книга, 2003. 608 с.
 20. Карпенко М. В. Русская антропонимика : Конспект лекций спецкурса. Одесса, 1970. 42 с.
 21. Керрол Л. Аліса в задзеркаллі / пер. з англійської Корнієнка В. за ред. І. Малковича : Видавництво Івана Малковича "АБАБАГАЛАМАГА", 2001. 142 с.

22. Керрол Л. Аліса в країні чудес / пер. з англійської Корнієнка В. за ред. І. Малковича : Видавництво Івана Малковича "АБАБАГАЛАМАГА", 2001. 122 с.
23. Керрол Л. Аліса в країні чудес / пер. з англійської Бушиної. Г. Київ : Радянський письменник, 1960. 243 с.
24. Кэррол Л. Алиса в Зазеркалье / пер. с англ. Азов В. Москва : Эксмо, 2017. 185 с.
25. Кэррол Л. Алиса в Стране Чудес / пер. с англ. Заходер Б. Москва : Машаон, 2017. 160 с.
26. Кэррол Л. Алиса в Стране Чудес / пер. с англ. Орел В. Москва : Бамбук, 2017. 185с.
27. Кэррол Л. Алиса в Стране Чудес / пер. с англ. Щербаков А. Москва : Азбука-Классика, 2008. 192 с.
28. Кэррол Л. Алиса в Стране чудес / пер. с англ. Рождественская А. Москва : Эксмо, 2011. 196 с.
29. Кэррол Л. Аня в Стране чудес / пер. с англ. Набоков. В. Москва : Радуга, 2000. 320 с.
30. Кэррол Л. Приключения Алисы в стране чудес. Сквозь зеркало и что там увидела Алиса, или Алиса в зазеркалье / пер.с англ. Демурова Н. М. Москва : "Наука", Главная редакция физико-математической литературы, 1991. 354 с.
31. Кэррол Л. Приключения Алисы / пер.с англ. Яхнина Л. Л. Москва : ЭксмоПресс, 2000. 628 с.
32. Комиссаров В. Н. Слово о переводе. Москва : «Международные отношения», 1973. 216 с.
33. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Изд. 2-е, испр. Москва : Р. Валент, 2011. 408 с.
34. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва : ЭСТ, 2001. 367-424 с.

35. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. Київ : Видавництво Київського Університету, 1971. 131 с.
36. Коптілов В. В. Першотвір і переклад. (Роздуми і спостереження). Київ : Видавництво Київського Університету, 1972. 215 с.
37. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2004. 464 с.
38. Кочерган М. П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації. Проблеми зіставної семантики. *Збірник статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики* / Відп. ред. М. П. Кочерган. Київ, 1999. С. 42-45.
39. Кунин А. В. О переводе английских фразеологизмов : веб-сайт. URL: http://zhurnal.lib.ru/w/wagarow_a_s/transl/-bookkunin.shtml. (дата звернення: 25.11.2020)
40. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Проблемы перевода. Москва : Высшая Школа, 1976. 208 с.
41. Мехеда М. И. Тематическая дифференциация редупликативов в русском и английском языках. Тюмень : *Вестник Тюменского гос. университета*. 2010. № 1. с. 183-189.
42. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика. Київ : Парламентське вид-во, 2002. 204 с.
43. Намитокова Р. Ю. Употребление индивидуальных неологизмов в советской поэзии. *Вопросы лексики и фразеологии современного русского языка*. Ростов: Изд-во Ростовского ун-та, 1968. с. 6-15.
44. Некряч Т. Ю., Чала Ю. П. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів. Для студентів перекладацьких факультетів вищих навчальних закладів : Навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2008. 200 с.

45. Онищук М. І. Типологічні особливості гендерних лакун англійської та української мов. *Наукові записки*. Національний університет «Острозька академія». Сер. : Філологічна, 2012. Вип. 26. с. 254-257.
46. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1988. 192 с. 44.
47. Попова З. Д., Стернин И. А. Лексическая система языка: внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы изучения. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. 148 с.
48. Перминова А.О. Annabel Lee Е. А. По в перекладі М. Стріхи (до проблеми перекодування поетичного тексту). *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*, 2006. № 24, Ч. 2. с. 176-178.
49. Пулина Е. А. Окказиональные имена собственные в романе Дж. Джойса «Улисс» и их межъязыковая передача. *Пермский государственный фармацевтический вестник*. Пермь, 2007. №3. с. 195-198.
50. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
51. Силаева Г. А. О содержании понятия «литературный антропоним». Русская ономастика. Рязань, 1977. с. 152-157.
52. Стернин И. А. Лексическая лакунарность и понятийная безэквивалентность. Воронеж : ВГУ, 1997. 105 с.
53. Суперанская А. В. Принципы передачи безэквивалентной лексики. Великобритания. Лингвострановедческий словарь. Москва, 1978. 554 с.
54. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва : СЛОВО / SLOVO, 2000. 624с.
55. Томахин Г. Д. Америка через американизмы. Москва : Высшая школа, 1982. 256 с.
56. Топер П. Перевод и литература: творческая личность переводчика. Вопросы литературы. Москва, 1998. № 6. С. 161-198.

57. Філоретова Є. Проблема типології міжмовних лакун. *Наукові записки КДПУ*. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: КДПУ, 2011. Вип. 95 (2). с. 297-302.
58. Хезагаров Т. Г. Нужно ли переводить фамилии чеховских персонажей? *Язык прозы А. П. Чехова*. Ростов-на-Дону, 1981. 158 с.
59. Чернов Г. В. Вопросы перевода русской безэквивалентной лексики на английский язык : дисс. канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 1958. 281 с.
60. Шатков Г. В. Перевод русской безэквивалентной лексики на норвежский язык (на материале норвежских переводов русской общественно-политической литературы) : дисс. на соиск. науч. степени канд. филол. наук : 10.02.20. Москва : ВИИЯ, 1952. 205 с.
61. Эткинд Е. Г. Поэзия и перевод. Москва : Советский писатель, 1963. 429 с.
62. Яковенко Н. С. О некоторых особенностях окказиональных антропонимов в английских романах В. В. Набокова. Москва : МНКО, 2011. №2 С. 48-50.
63. Brower R. A. On linguistics aspects of Translation. New York : Oxford University Press, 1959. pp. 232-239.
64. Carroll L., *Alices Adventures in Wonderland*. London : Puffin Classics, 2008. 160 p.
65. Carroll L. *Alice's adventures in Wonderland*. Moscow : Progress publ., 1979. 234p.
66. Carroll L., *Alices Adventures in Wonderland and Through the Lookin-Glass*. London : Wordsworth Classics, 2001. 161 p.
67. Carroll L. *Alice in wonderland*. Moscow : Progress Publishers, 1988. 170 p.
68. Carroll L., *Through the Looking Glass* Glasgow : Collins classics, 2010. 178 p.
69. Carroll L. *Through the looking-glass*. London: Puffin, 2010 . 210 p.
70. Catford J. C. *A Linguistic Theory of Translation*. London : Oxford University Press, 1965. 103 p.
71. Gardiner A. H. *The theory of proper names: a controversial essay*. London : Oxford University Press, 1954. 77 p.

72. Graham Allen. Intertextuality. New York : Routledge, 2000. 244 p.
73. Native English Dictionary. Веб-сайт. URL: <https://www.nativeenglish.ru/proverbs/little-pitchers-have-long-ears> (дата звернення: 01.11.2020).
74. O'Hagan M. The Coming Industry of Teletranslation: Overcoming Communication Barriers Through Telecommunication. Multilingual Matters Ltd., 2006. 120 p.
75. Oxford Advanced American Dictionary : веб-сайт. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/jabber (дата звертання: 22.10.2020).
76. Oxford English Dictionary (OED) : веб-сайт. URL: <https://www.oed.com> (дата звертання: 21.09.2020).
77. Poetry Foundation : Jabberwocky by Lewis Carroll. Веб сайт. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/42916/jabberwocky> (дата звертання: 23.10.2020).
78. PymAnthony. Exploring Translation Theories. London : Routledge, 2010. 178 p.
79. Snell-Hornby M. Translation studies. An integrated approach. Amsterdam : John Benjamin's Publishing Company, 1995. 170 p.
80. Through the Looking Glass, and What Alice found there. Lewis Carroll. Харків : Фоліо, 2017. 191 p.
81. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London. New York : Routledge, 1995. 353 p.

Додаток А

Репрезентативна вибірка варіантів перекладу поетонімів у творах Льюїса Керрола

	Ніна Демурова	Володимир Набоков	Борис Заходер	Олександр Щербаков	Леонід Яхнін	Олександра Рождественська	Володимир Орел	Валентин Корнієнко	Галина Бушина
Alice	Аліса	Аня	Аліса	Аліса	Аліса	Аліса	Аліса	Аліса	Аліса
White Rabbit	Бельй Кролик	Дворянин Кролик Трусиков	Бельй Кролик	Бельй Кролик	Бельй Кролик	Бельй Кролик	Бельй Кролик	Білий Кролик	Білий Кролик
Hatter	Болванщик	Шляпник	Шляпа	Шляпочник	Котелок	Шляпочник	Шляпник	Капелюшник	Капелюшник
William the Conqueror	Вильгельм Завоеватель	Владимир Мономах	Вильгельм Завоеватель	Вильгельм Завоеватель	Вильгельм Замалеватель	Вильгельм Завоеватель	Вильгельм Завоеватель	Вільгельм Завойовник	Вільгельм Завойовник
Pigeon	Горлиця	Голубь	Голубка	Голубка	Голубка	Голубка	Синица	Горлиця	Голубка
Gryphon	Грифон	Гриф	Грифон	Грифон	Грифон	Гриф	Грифон	Грифон	Грифон
Dodo	Птица Додо / Додо	Дронг	Ископаемый Дронг / Вымершая птица Додо / Дронг	Додо-Каких-Уже-Больше-Нет / Додо	Древний Дронг	Додо	Додо	Додо	Індик

Canary	Канарейка	Канарейка	Канарейка	Канарейка	Молодая Канарейка	Канарейка	Канарейка	Канарка	Канарейка
Cook	Кухарка	Кухарка	Повариха	Кухарка	Стряпуха	Кухарка	Кухарка	Кухарка	Куховарка
Fish-Footman	Лакей- Лещ	Лакей- Рыба	Лакей Карась	Лакей- Рыбёшка	Речной Лакей	Лакей- Рыба	Лакей Лещ	Лакей-Ка рась	Лакей- карась
Lacie	Лэси	Пася	Лэси	Аилса	Лэси	Леси	Лесси	Асіла	Лейсі
Frog-Footman	Лягушонок	Лакей- Лягушка	Швейцар- Головастик	Лакей- Лягушка	Болотный Лакей	Лакей- лягушка	Лягушка	Лакей- Жабун	Лакей- пуголовок
March Hare	Мартовский Заяц	Мартовский Заяц	Очумелый Заяц	Заяц	Полоумный Заяц	Мартовский Заяц	Мартовский Заяц	Шаленый Засць	Солоний Засць

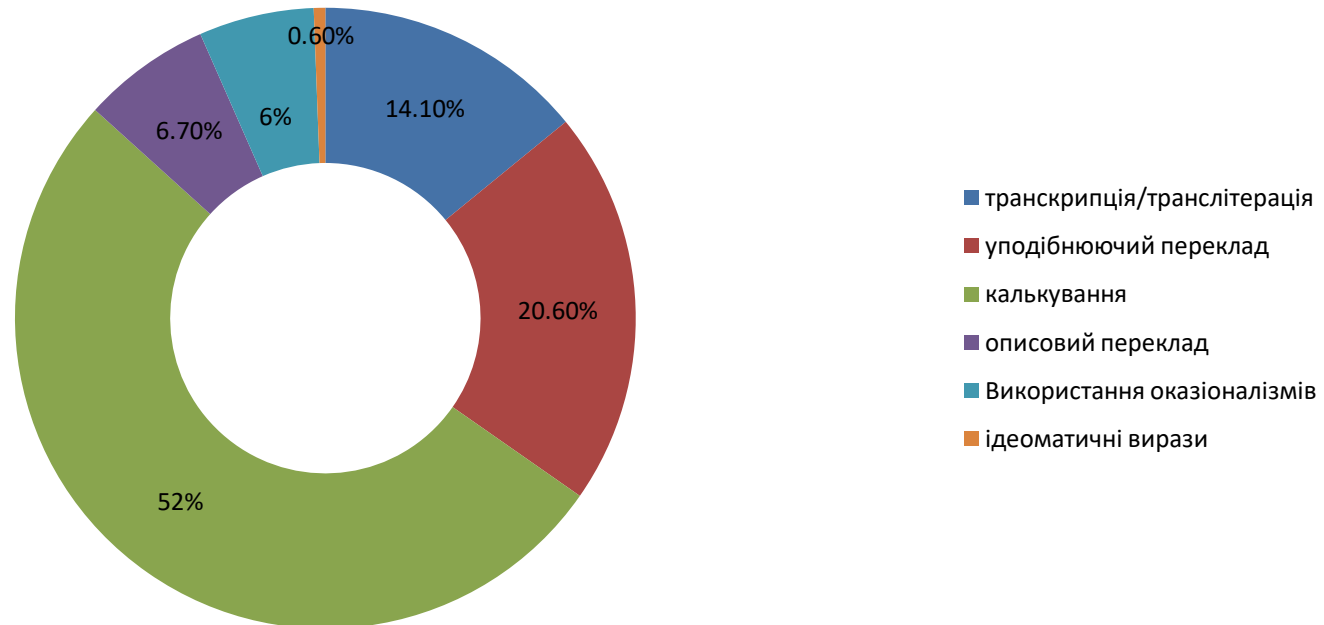
Duck	Робин Гусь	Утка	Утка	Утя	Уткогусь	Утка	Утёнок	Качур	Качка
Caterpillar	Синяя гусеница	Гусеница	Червяк	Шелкопряд	Бабочкина Куколка	Червяк	Гусеница	Гуси́нь	Гусеница
Owl	Сова	Сова	Математик	Сова	Сова	Сова	Сова	Сова	Сова
Tortoise	Спрутик	Молодой Спрут	Питон	Жучиха	Черемама	Сухопутная черепаха	Спрут	Черешапка	Премудрый Пискар
Old Magpie	Старая Сорока	Дряхлая Сорока	Пожилая Сорока	Старая Сорока	Старая Сорока	Старая Сорока	Старая галка	Стара Сорока	Стара сорока
Tillie	Тилли	Дася	Тилли	Тилли	Тилли	Тилли	Тилли	Тільда	Тілли
Knave of Hearts	Червонный Валет	Червонный Валет	Червонный Валет	Червонный Валет	Валет Червей	Червонный Валет	Валет Червей	Чирвовий Валет	Чирвовий Валет
Queen of Hearts	Червонная Королева / Дама Червей	Королева	Червонная Дама / Королева	Червонная Королева	Королева Червей	Королева Червей	Королева Червей	Королева / Чирвова Краля	Королева / Чирвова Краля

King of Hearts	Червонный Король	Король Червей	Червонный Король	Червонный Король	Король Червей	Король Червей	Король Червей	Король / Чирвовий Король	Чирвовий Король
Mock Turtle	Черепаха Квази	Чепупаха	Рыбный Деликатес	Черепаха -телячы-ножки	Телепаха	Поддельная Черепаха	Гребешок	Казна-Що-Не-Черепаха	Фальшива Черепаха
Cheshire Cat	Чеширский Кот	Масляничный Кот	Чеширский Кот	Чеширский кот	Чеширский кот	Честерский кот	Чеширский Кот	Чеширский Кіт	Кіт Сміюн
Elsie	Элси	Мася	Эля	Чарлора	Элси	Эльзи	Эльси	Олша	Ельзі
Bill	Билль	Яша-Ящерица / Яшка	Билль	Билли	Билл	Билль	Билл	Крутихвіст	Білл
Edgar Atheling	Эдгар Этелинг	Князь Ольгович	Эдгар Ателинг	Эдгар Этелинг	Этот Линг Эдгар	Эдгар Аселинг	Эдгар Ателинг	Едгар Ателинг	Едгар Ателинг

	Ніна Демурова	Володимир Азов	Валентин Корнієнко	Галина Бушина
Alice	Алиса	Алиса	Аліса	Аліса
Bandersnatch	Брандашмыг	Драколов	Хап-Хап	Хап-Хап
Naigha	Зай Атс	Саймэр	Салонний Саєць	Гейха
Hatta	Болванчик	Гатта	Кепель-Юшник	Гатта
Humpty Dumpty	Шалтай-Болтай	Ванька-Встанька	Шалам-Балам	Хитун-Бовтун
Jabberwock	Бармаглот	Верлиока	Курзу-Верзу	Курзу-Верзу
Red King	Черный Король	Черный Король	Чорний Король	Червоний Король
Red Queen	Черная Королева	Черная Королева	Чорна Королева	Червона Королева
Red Knight	Черный Рыцарь	Черный Рыцарь	Чорний Лицар	Червоний Вершник
Lion	Лев	Лев	Лев	Лев
Unicom	Единорог	Единорог	Одноріг	Одноріг
Sheep	Овца	Овца	Вівця	Вівця
Walrus	Морж	Тюлень	Морж	Морж
Carpenter	Плотник	Плотник	Тесля	Тесля

Tweedledum and Tweedledee	Траляля и Труляля	Твидддум и Твиддди	Круть та Верть	Близнюк та Близняк
White King	Белый Король	Белый Король	Білий Король	Білий Король
White Knight	Белый Рыцарь	Белый Рыцарь	Білий Лицар	Білий Вершник
White Queen	Белая Королева	Белая Королева	Біла Королева	Біла Королева
Daisy	Маргаритка	Маргаритка	Стокротка	Маргаритка
Oyster	Устрица	Устрица	Устриця	Устриця
Lily	Лили / Крошка Лили	Лили	Крихітка Луї	Лілі
Fawn	Лань	Козуля	Оленя	Олень
Tiger-lily	Тигровая Лилия	Тигровая Лилия	Тигрова Лілея	Півник
Rose	Роза	Роза	Троянда	Троянда
Frog	Лягушонок	Лягушка	Жабун	Жаба

Діаграма відсоткового співвідношення використаних перекладачами способів перекладу безеквівалентних поетонімів у творах Льюїса Керрола

SUMMARY

The topic of the master thesis is methods of translating non-equivalent vocabulary in English.

The objectives of the research are to define the concept of non-equivalent vocabulary, determine its forms, single out ways of translating non-equivalent vocabulary, outline the problem of delimitation and reproduction.

The paper covers the methods of translating non-equivalent vocabulary in English, considers the problems of distinguishing the concept of "non-equivalent lexical units", linguistic realia and problems of their translation, methods of determining non-equivalent vocabulary and its specifics, the relationship of language and culture.

The master's thesis consists of an introduction, two chapters, conclusions, list of references, summary in Ukrainian and English, two appendices. The introduction substantiates the relevance of the research topic, outlines its objectives, in this section object and subject of research are defined, research methods are described, theoretical and practical significance of the research within the framework of translation studies are indicated.

The first chapter provides a detailed examination of the general characteristics of non-equivalent vocabulary, outlines the classification criteria for the language units under analysis, focuses on the strategies and means of reproducing non-equivalent English vocabulary in Ukrainian.

The second section presents the principles of classification and selection of correspondences in translation, as well as examples of translation without equivalent vocabulary in Lewis Carroll's "Through the Looking Glass and what Alice Found there". The conclusions summarize the key findings and present the theoretical and practical significance of the master's thesis.

The paper consists of 74 pages.

The list of references has 81 items.

Key words: non-equivalent lexical units, linguistic realia, translation, English metaphors, idioms.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Нестерова Яна Олександрівна, студентка 2 курсу, форми навчання заочна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша - англійська, адреса електронної пошти janeanest31@gmail.com, - підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Переклад безеквівалентної лексики українською мовою (на матеріалі роману Льюїса Керрола: “Through the Looking Glass and what Alice Found there”)» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Нестерова Я. О.